

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології, журналістики та мистецтв
Кафедра культури і мистецтв

**СВЯТКОВА КУЛЬТУРА ЯК ПРОСТІР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка IV курсу 08-411 групи
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової) програми
Культурологія
Берегова Катерина Олександрівна
Керівник: докторка педагогічних наук,
професорка Лимаренко Л.І.

Рецензент: директор Херсонського обласного
центру народної творчості
Капелюшник В.В.

Івано-Франківськ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	7
1.1. Поняття та сутність святкової культури у соціокультурному вимірі.....	7
1.2. Свято як форма соціокультурної комунікації: функції та символіка	12
1.3. Роль святкової культури у формуванні та збереженні національної ідентичності.....	18
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	24
2.1. Традиційні українські свята як відображення національного світогляду	24
2.2. Трансформація святкової культури України у XX–XXI століттях	28
2.3. Народні обряди та звичаї як засіб міжпоколінної культурної комунікації.....	34
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ.....	38
3.1. Святкова культура в умовах глобалізації та цифрового простору	38
3.2. Державні, релігійні та громадські свята як чинники консолідації українського суспільства	43
3.3. Святкова культура як інструмент збереження національної ідентичності в умовах сучасних викликів	48
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі культури у процесах формування та збереження національної ідентичності в умовах сучасних соціальних трансформацій. Святкова культура як складова духовного життя суспільства є важливим механізмом трансляції історичного досвіду, ціннісних орієнтацій, традицій та норм поведінки. Вона виступає особливим простором соціокультурної комунікації, у межах якого відбувається взаємодія між поколіннями, соціальними групами та інституціями. У контексті глобалізаційних процесів, цифровізації культурного простору та суспільно-політичних викликів, що постали перед Україною у XXI столітті, проблема збереження національної ідентичності набуває особливої ваги. Саме святкова культура, поєднуючи традиційні та сучасні форми, сприяє зміцненню національної єдності, формуванню громадянської свідомості та підтримці колективної пам'яті.

Свята, обряди та звичаї акумулюють у собі символічний зміст, який відображає світоглядні засади народу, його історичний шлях та культурні особливості. Вони є не лише формою відпочинку чи урочистості, а й потужним засобом соціалізації особистості, формування почуття належності до певної спільноти. В українському суспільстві святкова культура відіграє консолідуючу роль, особливо в періоди суспільних криз та випробувань, коли актуалізується потреба у зміцненні національної ідентичності та культурної спадкоємності. Отже, дослідження святкової культури як простору соціокультурної комунікації та засобу збереження національної ідентичності є своєчасним і науково значущим.

Об'єктом дослідження є святкова культура як соціокультурне явище.

Предметом дослідження виступають особливості функціонування святкової культури в Україні як простору соціокультурної комунікації та чинника збереження національної ідентичності в історичному та сучасному вимірах.

Осмислення свята як соціокультурного феномену в умовах трансформацій українського суспільства набуває особливої актуальності у контексті державотворчих процесів та воєнних викликів. Дослідники, зокрема О. Курочкін [22], М. Пашкевич [33], О. Поправко [37], В. Романчишин [38], розглядають свято як інструмент консолідації, формування історичної пам'яті та державної культурної політики. Л. Нагорна [26] акцентує на ролі історичної культури як ресурсу національної ідентичності, тоді як І. Лисий [24] та сучасні автори аналізують концепт ідентичності у площині культурних практик. В умовах війни трансформуються як традиційні календарно-побутові обряди, так і державні ритуали вшанування, що відображено в нормативних актах і новітніх соціологічних дослідженнях. Переосмислення радянської спадщини святковості А. Михайлик [25] та процеси українізації культурного простору засвідчують глибинні зміни політичної ментальності.

Метою дослідження є комплексний теоретичний аналіз святкової культури України, визначення її комунікативного потенціалу та ролі у формуванні й збереженні національної ідентичності.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

1. розкрити сутність поняття «святкова культура» у соціокультурному аспекті, визначити функції та символіку свята як форми соціокультурної комунікації;
2. проаналізувати роль святкової культури у формуванні національної ідентичності та охарактеризувати традиційні українські свята як відображення національного світогляду;
3. дослідити трансформаційні процеси у святковій культурі України у XX–XXI століттях та з'ясувати значення народних обрядів і звичаїв у процесі міжпоколінної комунікації;
4. проаналізувати сучасні практики святкової культури в умовах глобалізації та цифровізації та визначити вплив державних, релігійних і громадських свят на консолідацію українського суспільства;

5. окреслити можливості використання святкової культури як інструменту збереження національної ідентичності в умовах сучасних викликів.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, застосовано

методи аналізу та синтезу для узагальнення теоретичних підходів до розуміння святкової культури;

історико-культурний метод для вивчення еволюції святкових традицій в Україні;

порівняльний метод для зіставлення різних форм святкової культури в різні історичні періоди;

системний підхід для розгляду святкової культури як цілісного феномену;

соціокультурний аналіз для визначення її комунікативних функцій та впливу на формування національної ідентичності.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі культурології, соціології, історії та етнології; нормативно-правові акти України, що регламентують систему державних і пам'ятних дат; матеріали наукових конференцій; публікації у фахових виданнях; статистичні та аналітичні матеріали; електронні ресурси, присвячені проблематиці розвитку святкової культури та збереження культурної спадщини.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в освітньому процесі під час викладання дисциплін культурологічного, соціологічного та історичного спрямування, а також у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при формуванні культурної політики й організації святкових заходів. Матеріали дослідження можуть бути корисними для розроблення програм, спрямованих на зміцнення національної ідентичності та розвиток культурної комунікації в суспільстві.

Основні положення та результати дослідження можуть бути апробовані на науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах, а також опубліковані у фахових виданнях.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок, список використаних джерел налічує 51 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Поняття та сутність святкової культури у соціокультурному вимірі

Святкова культура є одним із найдавніших і найстійкіших феноменів людської цивілізації, що відображає глибинні механізми соціальної організації, культурної спадкоємності та формування колективної ідентичності. У соціокультурному вимірі вона постає не лише як сукупність урочистих подій чи календарних дат, а як складна система символічних практик, ритуалів, обрядів і колективних дій, які виразно протиставляються повсякденності. Свято створює особливий часово-просторовий континуум, у межах якого змінюється ритм життя, трансформуються соціальні ролі, активізуються емоції та відбувається переосмислення спільних цінностей. Саме через це святкова культура виступає універсальним механізмом соціальної інтеграції та духовного оновлення [12].

У наукових підходах до осмислення феномену свята однією з ключових характеристик є його протиставлення буденному часові та звичайному способу життя. Таке трактування відображене у «Великому тлумачному словнику з культурології», де свято визначається як особливий відрізок часу, відокремлений від повсякденності, наповнений урочистістю та радістю. Його сенс полягає у вшануванні певної події, особи чи сакрального явища, що має глибинний зв'язок із духовною сферою та закріплюється традицією як інституціоналізоване дійство [20]. Свято не просто відрізняється від буднів, воно постає альтернативою звичайному плину життя, відтворюючи фундаментальну опозицію сакрального і профанного. Таким чином, святковий час маркується як особливий, змістовно насичений і ціннісно піднесений.

Про чітке розмежування між буденним і святковим свідчить і народна творчість. Прислів'я та приказки різних культур демонструють глибоке усвідомлення цієї дихотомії. Українські вислови на кшталт «Лінивому завжди

свято» або «Гуляй нині – завтра свято» іронічно підкреслюють, що свято має сенс лише на тлі праці та відповідальності. У словниковій традиції також зафіксовано чимало народних формул, які наголошують на необхідності пам'ятати про будні, адже саме вони створюють підґрунтя для справжнього святкування. Подібні ідеї простежуються і в інших мовах: французькі приказки про те, що спочатку має бути праця, а вже потім задоволення, відтворюють ту саму логіку. Отже, у масовій свідомості свято не мислиться як постійний стан, воно набуває значення лише у співвідношенні з буденністю.

Цю позицію розвиває німецький філософ Йозеф Пайпер у праці «В гармонії зі світом. Теорія свята». Він розглядає святковість і буденність як принципово різні модуси існування, але не як абсолютно взаємовиключні категорії. За його переконанням, робочий день і святковий день не можна зіставляти так само, як, наприклад, день і ніч. Йдеться не про фізичну протилежність, а про різні способи переживання часу. Праця формує звичайний, упорядкований ритм життя, тоді як свято є перервою в цьому ритмі, особливим станом піднесення [51]. Водночас ідея щоденного або надто частого святкування, на думку мислителя, практично нездійсненна, адже свято можливе лише за наявності фону повсякденності.

Філософ наголошує, що святковість виростає із фундаменту звичайного життя, яке структуроване працею. Саме трудова діяльність надає людському існуванню певної форми й порядку. Свято, у свою чергу, не є просто відпочинком чи бездіяльністю, а має глибший сенс, воно виступає особливою формою буття, у якій людина переживає світ як цілісність. Разом із тим Пайпер застерігає від підміни справжнього свята його імітацією. Якщо повсякденне життя позбавлене змістовної праці, тоді святковість стає фальшивою. У цьому контексті він критикує надмірно розкішні придворні урочистості доби бароко, які, на його думку, виникали не з радості життя, а з нудьги та страху порожнечі (*horror vacui*). Без змістовного буденного життя не може бути автентичного свята, адже останнє передбачає глибинну внутрішню наповненість [47].

Важливою є також думка Пайпера про те, що святкування пов'язане з діяльністю, яка має цінність сама по собі. Справжнє свято не може бути зведене до утилітарної мети або прагматичної вигоди. Воно не здійснюється «для чогось» у звичному сенсі, а існує «заради самого факту буття». Людина, яка не здатна визначити значущість певної діяльності, не може повноцінно пережити святковість. Якщо така неспроможність має не лише інтелектуальний, а й екзистенційний характер, тоді сама можливість свята опиняється під питанням [22].

Інший підхід до розуміння повсякденності запропонував австрійський соціолог Альфред Шюц. Він розглядав буденну реальність як сферу практичної дії, спрямованої на зміну навколишнього світу. За його концепцією, саме трудова активність визначає когнітивний стиль повсякденності, формуючи її цілісність та структурованість. Праця виступає провідною формою активності, через яку людина взаємодіє з фізичною реальністю [24]. Водночас дослідник не розмежовував творчу й руйнівну діяльність, зосереджуючись насамперед на самому факті впливу людини на світ. Отже, буденність постає як простір раціональної, спрямованої дії, тоді як свято, як інший вимір існування, що виходить за межі суто утилітарної логіки.

Механізм чергування святкового і буденного часу закладений у самій природі людського буття. Людина потребує періодичного звільнення від напруження, пов'язаного з виконанням професійних і соціальних ролей. Саме тому свято часто трактують як протилежність праці, як вихідний день, відпочинок, час розслаблення та відновлення сил. У цьому значенні воно виконує рекреаційну функцію, сприяючи фізичному й психічному відновленню [2]. Без такої паузи неможливо забезпечити стабільність продуктивної діяльності.

Водночас звуження змісту свята лише до відпочинку було б надто спрощеним. Його сутність полягає не тільки у відновленні енергії, а й у переосмисленні сенсів життя, зміцненні соціальних зв'язків і переживанні причетності до спільних цінностей. Свято є необхідним компонентом

людського існування, адже дозволяє інтегрувати досвід праці й радості, обов'язку і свободи. Повсякденність включає як щастя і задоволення, так і напруження й виснаження. Якщо один із цих елементів домінує або пригнічується, виникає дисбаланс: або фальсифікується праця, або з'являється ілюзорна святковість.

Отже, свято і буденність перебувають у тісному взаємозв'язку. Вони не заперечують одне одного, а утворюють ритмічну структуру часу, в якій відбувається життя людини [16]. Свято надає сенсу праці, а праця створює підґрунтя для справжнього святкування. Саме в цій взаємодії розкривається соціокультурна значущість свята як особливої форми людського буття, що поєднує відпочинок, символічне піднесення та відновлення внутрішньої гармонії.

Поняття «святкова культура» охоплює різновид соціокультурної діяльності, що реалізується у формі спеціально організованих подій – фестивалів, церемоній, урочистостей, пам'ятних дат [6]. Ці події мають символічно вибудовану структуру, в якій кожен елемент від просторового оформлення до сценарію дій несе певне смислове навантаження. На відміну від буденного життя, що характеризується рутинністю, регламентованістю та повторюваністю, свято є перервою у звичному плині часу. Воно виводить людину за межі щоденних обов'язків і створює умови для переживання особливого стану піднесення, єдності та причетності до спільноти.

Сутність святкової культури розкривається через її дихотомічну природу – протиставлення буденності й сакральності. Буденність репрезентує сферу праці, дисципліни, соціальної ієрархії, тоді як свято пов'язане зі свободою, емоційністю та тимчасовим зняттям соціальних обмежень. Британський антрополог Віктор Тернер у своїй теорії лімінальності підкреслював, що під час свят і ритуалів людина перебуває в особливому «пороговому» стані, коли звичні соціальні структури частково розмиваються. У цей період виникає *communitas* - відчуття глибокої єдності та рівності між учасниками події [15]. Таким чином, свято виконує функцію своєрідного

«соціального клапана», що дозволяє зняти напругу, відновити психоемоційний баланс і водночас підтвердити значущість колективних норм.

Важливі теоретичні засади осмислення святкової культури були закладені у працях класиків соціології та культурології. Французький соціолог Еміль Дюркгейм у концепції колективної ефervesценції доводив, що спільні ритуали та святкування породжують особливий стан емоційного піднесення, який консолідує суспільство. Під час свят індивідуальні переживання трансформуються у колективну енергію, що зміцнює соціальну солідарність. Американський антрополог Кліффорд Гірц розглядав ритуали й свята як «тексти культури», у яких заковано світогляд і систему символів певної спільноти. Усі ці підходи підкреслюють, що святкова культура є не просто розвагою, а глибоко значущим соціальним механізмом [50].

У соціокультурному вимірі святкова культура виконує низку взаємопов'язаних функцій. Насамперед інтегративну: вона об'єднує представників різних соціальних груп, сприяє зміцненню горизонтальних і вертикальних зв'язків у суспільстві, формує відчуття спільності. Ідентифікаційна функція проявляється у здатності свят репрезентувати культурну, етнічну чи національну приналежність. Через символи, ритуали та спільні переживання людина усвідомлює себе частиною ширшого цілого. Ціннісно-регулятивна функція полягає у трансляції моральних норм і традицій від покоління до покоління [10]. Крім того, святкова культура має рекреаційний вимір, адже сприяє відновленню фізичних і духовних сил, а також комунікативний — забезпечує обмін смислами, емоціями та досвідом.

Особливо показовими є приклади з української культурної традиції. Різдвяні та великодні обряди, колядування, вертепні дійства, купальські ритуали відтворюють давні космогонічні уявлення, символіку відродження природи й духовного очищення. Вони поєднують християнські та дохристиянські елементи, демонструючи історичну тяглість культури. У радянський період святкова культура набула ідеологічного характеру: такі події, як День міжнародної солідарності трудящих чи Річниця Жовтневої

революції, виконували функцію політичної консолідації та формування колективної ідентичності в межах державної ідеології. Після проголошення незалежності України особливого значення набув День Незалежності України, який символізує суверенітет і національну єдність [6].

У сучасному глобалізованому світі святкова культура зазнає трансформацій під впливом комерціалізації та медіатизації. Масова культура активно інтегрує глобальні святкові практики, такі як Хелловін чи День Святого Валентина, у локальний культурний простір. Це призводить до явища гібридизації, коли традиційні елементи поєднуються з комерційними форматами святкування. З одного боку, така інтеграція розширює культурні горизонти та сприяє міжкультурному діалогу, з іншого порушує питання збереження автентичності й глибинного змісту національних традицій.

Отже, святкова культура у соціокультурному вимірі є складним і динамічним явищем, що поєднує сакральне й світське, традиційне й модерне, індивідуальне й колективне. Вона забезпечує баланс між буденністю та духовним піднесенням, виконує інтегративну, ідентифікаційну, ціннісну та рекреаційну функції. Попри історичні трансформації, її сутність залишається незмінною: бути простором, у якому суспільство відновлює свою внутрішню єдність, переосмислює власний досвід і формує бачення майбутнього. Саме через аналіз святкової культури можна глибше зрозуміти механізми функціонування соціуму, його здатність до самооновлення та збереження культурної тяглості.

1.2. Свято як форма соціокультурної комунікації: функції та символіка

Свято як форма соціокультурної комунікації постає складним семіотичним процесом, у межах якого через символічні дії, ритуали та колективні практики відбувається передача, відтворення й переосмислення суспільних смислів. На відміну від повсякденної комунікації, що здебільшого

має утилітарний характер і спрямована на розв'язання практичних завдань, святкова комунікація відзначається підвищеним рівнем формалізації, емоційної насиченості та зверненням до сакрального виміру. Вона виходить за межі звичайного інформаційного обміну і стає простором переживання спільності, причетності та символічного єднання [2].

Цивілізаційне значення свята полягає в тому, що саме через святкові практики в суспільстві формується й закріплюється певна система цінностей, яка об'єднує людей у спільноту. Свята є невід'ємною складовою культури кожної цивілізації, а їхній характер, зміст і способи відзначення відображають відмінності між народами, історичними епохами та соціальними устроями. Через свята суспільство демонструє свої уявлення про належне, важливе й святе, тим самим окреслюючи власну ідентичність [3].

Етимологічно слово «свято» пов'язане зі словом «святий», тобто сакральний. Уже сама мовна форма вказує на первісний зв'язок свята зі сферою священного. Свято – це визначений календарем день або період, присвячений ушануванню події, явища чи особи, що мають особливе духовне значення в межах певної культурної традиції [6]. Водночас воно поєднує в собі два виміри людського буття – сакральний і світський. У святі духовний сенс поєднується з повсякденними формами життя, утворюючи особливий простір, у якому людина переживає зв'язок із вищими цінностями.

Календарна система, у межах якої існують свята, базується на природних циклах. Вона покликана узгоджувати ритми людського життя з ритмами світобудови. Свята, вписані в календар, поєднують суспільне існування людини з її духовним виміром. Вони нагадують про фундаментальні орієнтири – про світле, піднесене, святе. Через святкові дні в життя впроваджується порядок і смислова впорядкованість, що протистоять хаотичності повсякденності. У цьому сенсі свято виконує функцію гармонізації: воно допомагає людині спрямувати свої прагнення до вищого ідеалу буття, до внутрішньої цілісності та духовної ієрархії.

Саме тому святкова культура передбачає тимчасову зміну звичайного способу життя. Буденний ритм поступається місцем особливому стану, урочистому, символічно насиченому, емоційно піднесеному. Свята відіграють важливу роль у родинних і національних традиціях: вони зміцнюють сімейні зв'язки, формують почуття належності до спільноти, забезпечують передачу цінностей від покоління до покоління [14]. Дитина, долучаючись до свят із раннього віку, засвоює норми та ідеали, які панують у її родині й суспільстві. Таким чином, свята стають частиною механізму соціалізації, інтегруючи індивіда в соціальне середовище.

Оскільки свята мають потужний вплив на формування світогляду, їх активно використовують державні та релігійні інституції. Через офіційні урочистості, пам'ятні дати, церковні календарі суспільству пропонуються певні ідеологічні акценти. Святкові події можуть бути засобом консолідації громадян навколо політичних або духовних ідей. Масштабність святкувань, їхня театралізація, активне висвітлення в медіа, організація масових заходів — усе це сприяє емоційному залученню людей і посиленню впливу на суспільну свідомість.

Англійське слово *holiday* також походить від давньоанглійського *hāligdæg*, що буквально означає «святий день» (*hālig* – «святий», *dæg* – «день»). Первісно воно позначало релігійні святкові дні, однак із часом набуло ширшого значення й стало означати будь-який день відпочинку, відмінний від звичайних робочих днів. Ця еволюція значення демонструє поступове розширення розуміння свята від виключно сакрального до поєднання духовного та світського аспектів [11].

У традиційному розумінні свято – це день або кілька днів, коли урочисто вшановують визначні події, історичні дати чи святих осіб. Воно закріплене звичаєм і супроводжується обрядами та ритуалами, у яких відображаються ключові події життя громади. У центрі свята завжди перебуває щось вище за буденність – подія або символ, що має особливу значущість. Наприклад, у слов'янській традиції Коляда відзначала середину

зими, а Купала – вершину літнього циклу, що було пов'язано з природними ритмами.

Свята нерозривно пов'язані з календарем і циклічністю життя. Вони відображають повторюваність природних процесів і людського існування. У святкових практиках завжди присутні теми народження й смерті, відродження та оновлення, вічності та земного буття. Саме тому існують як загальносуспільні, так і особисті циклічні свята: дні народження, ювілеї, річниці заснування. Завдяки обрядовому характеру свята мають колективний вимір: це державні, національні, громадські та родинні події, що об'єднують людей у спільному переживанні [7].

У давні часи свята посідали надзвичайно важливе місце в житті спільнот. З появою нових релігій і світоглядних систем виникали нові святкові дати, пов'язані зі «священними подіями» нової традиції. Ідеологічний аспект свят залишається значущим і сьогодні: через них формуються політичні, релігійні та культурні орієнтири. Святкова культура стає інструментом впливу, адже завдяки емоційності й масовості вона здатна глибоко впливати на суспільну свідомість.

Цікаво й те, що в українській мові збереглися сліди давніх мовних елементів, зокрема вказівного займенника «-то», який присутній у багатьох словах, серед них і «свято» [29]. Це свідчить про глибинні історичні корені поняття та його давнє місце в мовній і культурній традиції.

Отже, свято є не лише календарною датою чи формою дозвілля, а фундаментальним культурним явищем. Воно поєднує сакральне й світське, формує систему цінностей, сприяє соціалізації та підтримує історичну пам'ять. Через святкові практики цивілізація відтворює власну духовну основу й забезпечує безперервність культурного розвитку.

Основою святкової комунікації виступає ритуал. За визначенням Г. Нівні, ритуал є особливою формою соціальної взаємодії, що передбачає двоспрямований зв'язок між профанним і сакральним вимірами буття. У ритуалі поєднуються усталені традиційні практики та їхні адаптовані сучасні

форми, що дозволяє зберігати спадкоємність культури й водночас реагувати на соціальні зміни. Ритуальні дії – це не лише зовнішні жести або сценарні елементи, а символічні акти, через які спільнота структурує свій досвід, надає значення подіям і впорядковує історичний час [15].

Комунікативна функція свята полягає у створенні спільного емоційного простору. Учасники святкової події обмінюються не лише словами, а й переживаннями, настроями, ціннісними установками. Масовість святкової комунікації посилює ефект соціальної інтеграції: люди відчують себе частиною більшого цілого. Ціннісно-регулятивна функція проявляється у закріпленні культурних норм і моделей поведінки. Через участь у ритуалах індивіди засвоюють моральні орієнтири, що підтримують цілісність спільноти. Святкова дія стає своєрідним механізмом соціалізації, особливо для молодших поколінь.

Ритуально-сміслова функція забезпечує актуалізацію міфологічних та історичних наративів. У святі сучасність поєднується з архаїчними уявленнями, відтворюється космологічна картина світу, закодована в обрядах і символах. Рекреаційна функція дає можливість знизити психологічне напруження, відновити внутрішній баланс і повернутися до буденності з новими силами [17]. Ідентифікаційна функція сприяє самоусвідомленню особистості як члена певної соціальної, етнічної чи релігійної групи. Інтегративна функція об'єднує різні соціальні верстви, створюючи простір рівності та спільної участі. Окрім того, в сучасному суспільстві свято виконує й економічну роль, стимулюючи розвиток індустрії подій і туризму.

Центральним елементом святкової комунікації є символіка. Символи – предмети, жести, слова, кольори функціонують як своєрідний «культурний код», у якому зафіксовано колективний досвід. Румунський історик релігій Мірча Еліаде підкреслював, що символи дозволяють людині долучитися до сакральної реальності, відкриваючи доступ до глибинних шарів культури. У межах святкового простору символ набуває багатозначності: він поєднує історичний, релігійний і соціальний смисли [29]. Наприклад, обрядовий хліб

може символізувати одночасно життя, достаток і жертівність, а вогонь — очищення, відродження чи любов.

Французький соціолог Марсель Мосс у своїй теорії дару довів, що обмін подарунками є не просто актом щедрості, а механізмом встановлення й підтримання соціальних зв'язків. У святковому контексті дарування набуває особливої символічної ваги: воно підтверджує взаємну належність учасників до спільноти. Структура ритуалу зазвичай включає кілька фаз: підготовчу (перехід до особливого стану), кульмінаційну (переживання спільності) та завершальну (повернення до буденного порядку). Така динаміка підкреслює драматургічний характер свята [51].

Теоретичне осмислення свята як комунікативного явища ґрунтується на працях низки дослідників. Юрій Лотман розглядав культуру як семіосферу – простір взаємодії знакових систем, у якому свято виступає концентрованою формою символічного обміну. Віктор Тернер трактував ритуал як соціальну драму, де відбувається тимчасове призупинення звичних ієрархій і виникає стан *communitas*. Михайло Бахтін підкреслював діалогічну природу карнавалу, вбачаючи у ньому форму культурної комунікації, що руйнує межі між «офіційним» і «неофіційним». Усі ці підходи свідчать про те, що свято є особливим каналом передавання смислів, здатним як консолідувати, так і трансформувати соціальні структури [10].

В українській культурній традиції святкова символіка має глибокий космологічний зміст. Різдвяний вертеп постає моделлю всесвіту, де поєднуються небесне й земне, сакральне й буденне. Купальські обряди з їхньою символікою вогню та води відтворюють уявлення про дуальність світу, очищення й оновлення. Такі практики демонструють, що святкова комунікація не зводиться до зовнішнього видовища, а є глибинним механізмом культурної пам'яті.

У глобалізованому суспільстві святкова комунікація зазнає трансформацій. Комерціалізація подій, зокрема феномен Чорна п'ятниця, або поширення онлайн-святкувань у період пандемій змінюють форми взаємодії.

З'являються гібридні моделі, у яких традиційна символіка поєднується з медійними кодами та цифровими технологіями. Проте навіть у таких умовах базові функції свята інтеграція, передача цінностей, підтримання колективної ідентичності зберігаються. Водночас втрата сакрального виміру може призвести до перетворення ритуалу на поверхнєве шоу, позбавлене глибинного смислу [27].

Отже, свято як форма соціокультурної комунікації є потужним інструментом передачі значень і конструювання соціальної реальності. Через систему символів і ритуалів воно забезпечує спадкоємність поколінь, формує ідентичності та підтримує культурну пам'ять. Попри історичні зміни й нові технологічні виклики, святкова комунікація зберігає універсальну сутність — бути простором, у якому суспільство осмислює себе та відтворює власну цілісність.

1.3. Роль святкової культури у формуванні та збереженні національної ідентичності

Святкова культура посідає ключове місце у формуванні та збереженні національної ідентичності, адже саме через неї відбувається передача колективної пам'яті, базових цінностей і символічних уявлень народу. Національна ідентичність ґрунтується на усвідомленні спільної історії, мови, традицій і культурних практик, що об'єднують людей у спільноту. Свята в цьому контексті виконують роль своєрідних «місць пам'яті», про які писав П'єр Нора, — просторів, де нація символічно відтворює та осмислює власну історію, переказуючи її самій собі через ритуали, образи та колективні переживання.

У процесі формування ідентичності святкова культура реалізує передусім ідентифікаційну та інтегративну функції. Участь у спільних ритуалах створює емоційний зв'язок між індивідом і нацією. Коли люди долучаються до різдвяних колядок, великодніх обрядів чи урочистостей з нагоди День Незалежності України, вони не лише відзначають календарну

подію, а й переживають відчуття належності до спільного «ми». Саме через повторюваність обрядів формується досвід єдності, який закріплюється на рівні емоційної пам'яті [16].

В історії України святкова культура неодноразово ставала інструментом національного самоствердження. У період національного відродження XIX–XX століть громадські організації, зокрема Просвіта, активно популяризували народні традиції, обряди та календарні свята як засіб пробудження національної свідомості. Через відновлення й поширення святкових практик українці зміцнювали свою культурну окремішність у протистоянні асиміляційним процесам. У радянський період державна влада намагалася сформувати «радянську ідентичність» через офіційні свята та масові ритуали, проте водночас у родинному та локальному середовищі зберігалися традиційні національні обряди, що підтримували культурну тяглість[8].

Механізми збереження ідентичності через свято ґрунтуються на трансляції та актуалізації культурного досвіду. Календарні свята Різдво, Великдень, Івана Купала, Покрова пов'язані з аграрним циклом і традиційним світоглядом, у якому поєднуються гармонія з природою, родинні цінності та патріотичні мотиви. Вони відображають історично сформовану систему уявлень про порядок світу та місце людини в ньому. Водночас державні свята, зокрема День Незалежності України та Всеукраїнський референдум 1991 року, символізують сучасний етап державотворення та політичного самовизначення нації [45].

У глобалізованому світі святкова культура виконує функцію культурного захисту, протистоячи уніфікації. Запозичення західних святкових практик, таких як Хелловін, часто супроводжується їхньою адаптацією до національного контексту додаванням українських символів, фольклорних елементів, локальних традицій. Така гібридизація не завжди означає втрату автентичності; навпаки, вона може свідчити про здатність культури інтегрувати нове, не втрачаючи власного ядра. Особливо помітною є роль свят

у збереженні ідентичності української діаспори, де саме обрядово-календарна традиція підтримує зв'язок із батьківщиною [47].

Теоретичне осмислення ролі свят у конструюванні національної спільноти представлено в працях Бенедикт Андерсон, який розглядав націю як «уявлену спільноту», що формується через спільні символічні практики й ритуали. Спільне святкування створює відчуття єдності навіть між людьми, які ніколи не зустрічалися особисто. Подібні ідеї розвивав Ернест Геллнер, підкреслюючи роль культури та символічних форм у становленні модерних націй. У цьому сенсі свята виступають інструментом формування «національного наративу», у якому закарбовуються героїчні події, пам'ять про жертви та перемоги.

Після 2014 року в Україні святкова культура набула нового змісту. В умовах війни та зовнішніх викликів особливої ваги набули пам'ятні дати, пов'язані із захистом держави, зокрема День захисників і захисниць України. Ці свята зміцнюють почуття солідарності, актуалізують цінності свободи й гідності, формують спільне бачення майбутнього. Святкова символіка в цьому випадку стає не лише елементом традиції, а й чинником національної консолідації [11].

У сучасній Україні тривають активні дискусії щодо перегляду календаря державних свят у межах політики декомунізації. Переосмислення символічного простору є важливим елементом формування нової історичної пам'яті та національної ідентичності. Зокрема, у проєкті оновленого переліку державних дат, запропонованому Український інститут національної пам'яті, відсутнє 8 березня Міжнародний жіночий день, який був закріплений у радянській традиції [17].

Історично ця дата пов'язана з діяльністю німецької соціалістки Клара Цеткін, яка ініціювала встановлення Міжнародного жіночого дня. У 1921 році рішення про його щорічне відзначення було ухвалене на конгресі Комуністичний Інтернаціонал. Найактивніше свято впроваджувалося на території РСФРР, а згодом поширилося на весь Радянський Союз. У 1920-х

роках воно мало виразний соціально-політичний зміст і асоціювалося з боротьбою за права жінок, зокрема з подоланням безробіття серед них. Водночас цей день тривалий час не був вихідним. Лише з 1966 року 8 березня отримало статус офіційного неробочого дня. У 1970–1980-х роках ідеологічна складова поступово відійшла на другий план, і свято трансформувалося у день вшанування жінок, весни та жіночності.

У незалежній Україні дедалі частіше порушується питання про доцільність збереження радянських свят у державному календарі. Серед альтернатив 8 березня пропонується встановити вихідний 9 березня у день народження видатного українського поета Тарас Шевченко. Така ініціатива має на меті зміцнення національної пам'яті та вшанування постаті, що є символом української культури й боротьби за свободу [40].

Іншим можливим варіантом є надання більшого статусу День матері, який відзначається у другу неділю травня. Свято має міжнародне походження та було започатковане завдяки зусиллям американської громадської діячки Енн Джервіс. Вона вважала, що виховання поваги до матері сприяє формуванню моральних засад суспільства. В Україні День матері вперше почали святкувати 1929 року за ініціативи Союз українок у Галичині. Свято швидко набуло популярності, оскільки культ матері традиційно посідає важливе місце в українській культурі. У 1989 році традицію було відновлено, а нині ця дата офіційно відзначається на державному рівні, хоча залишається робочим днем. Урочистості включають концерти, поетичні заходи та релігійні богослужіння, адже свято збігається з православним днем Жінок-Мироносиць.

Серед нових ініціатив також обговорюється запровадження державного Дня сім'ї у вересні як альтернативи колишньому Жіночому дню. Такий крок мав би підкреслити важливість родинних цінностей та підтримати демографічну й соціальну політику держави [28].

Зміни торкнулися і традиційного відзначення Дня перемоги. Якщо раніше 9 травня було головною датою вшанування перемоги над нацизмом, то нині Україна перейшла до європейської моделі відзначення 8 травня як Дня

пам'яті та примирення. Такий підхід дозволяє акцентувати увагу не лише на військовій перемозі, а й на трагедії Другої світової війни та складному історичному досвіді України, що розпочався ще 1939 року.

До календаря офіційних дат входить і Міжнародний день захисту дітей, який відзначають 1 червня. У цей день по всій країні організовують святкові заходи, концерти та благодійні акції для дітей, підкреслюючи пріоритет захисту їхніх прав і добробуту.

Після проголошення незалежності у 1991 році в Україні розпочалося активне відродження традиційної обрядовості. Було встановлено норму, за якою у разі, якщо великі християнські свята Різдво, Великдень та Трійця припадають на неділю, наступний день стає вихідним. Це свідчить про посилення ролі християнської традиції у формуванні сучасного святкового циклу.

Загалом сучасна духовна культура українців значною мірою спирається на церковний календар, який протягом століть взаємодіяв із народними звичаями та обрядами. Християнські свята інтегрували елементи давніх аграрних традицій, що сформували унікальну систему святкового року. Таким чином, процес оновлення святкового календаря сьогодні є не лише адміністративною реформою, а й складовою глибших культурних і світоглядних змін, спрямованих на утвердження історичної пам'яті та національної самобутності України [35].

Показовими є й локальні ініціативи. Вертепні традиції на Буковині поєднують релігійний зміст із сучасними культурними формами, сприяючи як регіональній, так і загальнонаціональній ідентичності. Літературні фестивалі, присвячені постатям Леся Українка чи Тарас Шевченко, актуалізують культурну спадщину та інтегрують її в сучасний публічний простір. У шкільному середовищі святково-обрядові заходи, майстер-класи з народних ремесел, відтворення традиційних звичаїв формують у дітей почуття поваги до національної культури та історії.

Разом із тим існують і виклики. Комерціалізація свят може призводити до спрощення їхнього змісту та втрати сакральної глибини. Глобалізаційні процеси сприяють появі універсальних святкових форматів, що інколи витісняють локальні традиції. Тому збереження автентичної святкової культури потребує системної підтримки. державної політики у сфері нематеріальної спадщини, освітніх програм, розвитку фестивального туризму та міжнародного визнання культурних практик [44].

Отже, святкова культура є фундаментальною основою національної ідентичності. Вона формує її в процесі соціалізації, підтримує через ритуальну спадкоємність і трансформує відповідно до історичних умов. Для України, яка переживає період глибоких соціальних і політичних змін, значення святкової культури особливо вагоме: вона сприяє консолідації суспільства, зміцненню історичної пам'яті та формуванню культурної стійкості. Дослідження цього феномена дозволяє не лише глибше осмислити минуле, а й визначити перспективи подальшого розвитку національної спільноти.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

2.1. Традиційні українські свята як відображення національного світогляду

Традиційні українські свята – це не просто визначені дати календаря, а цілісна система світоглядних уявлень, що формувалася впродовж століть. У них поєдналися давні космогонічні міфи, аграрний ритм життя, культ предків, родинна етика та християнська духовність. Через символи, обряди й ритуали українці осмислювали місце людини у світі, її зв'язок із природою, громадою та трансцендентним виміром буття.

Основою традиційного світосприйняття був космоцентризм, відчуття гармонійної включеності людини до структури Всесвіту. Свята чітко узгоджувалися з природними циклами – сонцестояннями, рівноденнями, змінами пір року. Зимовий цикл, зокрема Різдво, символізував народження світла серед темряви. У народній традиції образ народження Христа органічно поєднався з давніми уявленнями про відродження сонця після зимового сонцестояння. Колядки й щедрівки зберегли архаїчні мотиви творення світу, образ світового дерева (*axis mundi*), персоніфіковані сонце, місяць і зорі. Святвечір із дванадцятьма стравами виступає моделлю впорядкованого космосу, де кутя має особливий сакральний зміст, як символ родючості та духовного зв'язку з предками [22].

Весняний цикл уособлює оновлення та перемогу життя над смертю. Великдень об'єднує християнську ідею Воскресіння з дохристиянськими обрядами пробудження природи. Писанка є символом космічного яйця – архетипу зародження світу, відомого в багатьох індоєвропейських культурах. Вода у великодніх обрядах, зокрема в традиції «обливаного понеділка», символізує очищення, життєву силу та оновлення. Таким чином,

християнський зміст гармонійно інтегрувався в давні аграрні уявлення про циклічність буття.

Зелені свята, або Трійця, зберегли культ рослинності та шанування духів предків. Оселі прикрашали гілками та зеленню, що уособлювали життєву енергію природи й невидиму присутність померлих родичів. Цей обряд відображає віру в безперервність життя та взаємодію світів живих і померлих.

Особливе місце в літньому циклі посідає Івана Купала, свято літнього сонцестояння, у якому поєдналися стихії вогню та води. Вогонь символізує очищення, силу й світло, а вода – життєдайну енергію та родючість. Стрибки через багаття, пускання вінків на воду, пошуки цвіту папороті – це ритуали, пов'язані з ворожінням на долю, кохання та шлюб. У цих діях простежується уявлення про єдність протилежностей і гармонію чоловічого та жіночого начал [19].

Осінні свята акцентують завершення природного циклу та підготовку до зими. Покрова Пресвятої Богородиці має особливе значення як символ захисту й материнського заступництва. В українській традиції вона стала також покровителькою козацтва. Поминальні дні, Дмитрівська субота, Діди, відображають глибоку пошану до предків. Коливо, поминальні трапези та символічне «запрошення» душ до столу підкреслюють віру в духовну єдність поколінь.

Родинний вимір є наскрізним у всіх святкових циклах. Спільна вечеря, обрядові пісні, гостинність формують родину як мікрокосм, у якому передаються моральні норми, мова й традиції. Людина в українському світогляді не протиставляється природі, а існує з нею в гармонії, це антропоцентризм особливого типу – не панування, а співбуття [46].

В українській традиції поряд із календарними святами важливе місце посідає сімейна обрядовість. Вона охоплює комплекс звичаїв і ритуалів, у яких поєдналися елементи різних історичних епох, від архаїчних вірувань до християнських практик. Метою цих обрядів було забезпечення добробуту родини, її захист від злих сил, утвердження гармонії між членами сім'ї та

громадою. Сімейна обрядовість супроводжувала ключові моменти людського життя – народження, шлюб і смерть, тобто ті етапи, що означали зміну соціального статусу особи.

Традиційно виокремлюють три основні цикли: пологовий, весільний і поховально-поминальний. Усі вони належать до так званих обрядів переходу – ритуалів ініціації, що допомагали людині перейти з одного вікового чи соціального стану до іншого. У процесі таких обрядів відбувалося символічне відокремлення від попереднього стану, «очищення» та повернення до спільноти вже в новій якості. Таким чином громада визнавала зміну статусу людини та інтегрувала її в суспільство повторно, але на іншому рівні [29].

Особливе значення мала пологова обрядовість. В українській культурі дитина сприймалася як Божий дар і продовження роду. Недарма існувало прислів'я: «Діти – то роса Божа». Бездітна родина традиційно вважалася неповноцінною, адже саме через дітей забезпечувалася тяглість поколінь. Народження дитини супроводжувалося складною системою обрядів, що поділялися на три етапи: передпологовий, власне пологовий і післяпологовий.

Передпологові та пологові звичаї були спрямовані на збереження вагітності та полегшення народження. Вони включали численні заборони й приписи для майбутньої матері, обереги та магічні дії. У цих практиках збереглися риси дохристиянських вірувань, пов'язаних із культом природи та стихій. Важливу роль відігравали символи води, вогню, землі, рослин і металу. Наприклад, пуповину іноді перерізали на сокирі (щоб хлопчик виріс добрим господарем) або на ткацькому гребені (щоб дівчина була вправною господинею). Такі дії мали символічний характер і «програмували» майбутню долю дитини [43].

Післяпологові обряди були спрямовані на очищення та захист матері, новонародженого, батька і баби-повитухи. Одним із важливих ритуалів був «зливок» обряд очищення водою. Перша купіль дитини також мала магічне значення: у воду додавали свячене зілля, мед, молоко, коріння цілющих

рослин, монети. Кожен із цих компонентів символізував здоров'я, достаток, силу й щасливу долю.

Важливими етапами соціалізації дитини були ім'янаречення, народини та хрестини. Ім'я наділялося магічною силою й вважалося визначальним для майбутнього людини. Народини символізували прилучення немовляти до роду, а хрестини до християнської громади. Через хрещення дитина ставала повноправним членом церковної спільноти й отримувала духовний захист.

Обряди першого року життя також мали ініціаційний характер. Для хлопчиків проводили пострижини – перше підстригання волосся, що означало перехід до нового етапу розвитку. Для дівчаток важливим був обряд першого заплітання кіс, який символізував жіночність і майбутню готовність до дорослого життя. Ці дії не лише відзначали фізичне зростання дитини, а й підкреслювали її поступове входження до соціальної структури громади[24].

Таким чином, сімейна обрядовість українців відображає глибоке розуміння життєвого циклу людини. Через систему символічних дій родина й громада контролювали та освячували найважливіші етапи існування особи. Поєднання язичницьких уявлень і християнських традицій створило багат шарову систему обрядів, що забезпечувала духовну безпеку, соціальну стабільність і спадкоємність поколінь. Сімейні свята виступали не лише приватною подією, а й важливою складовою культурної цілісності українського народу.

Після хрещення Русі у 988 році християнство не витіснило попередні вірування, а синтезувалося з ними. Давні божества трансформувалися в образи святих, а аграрні ритуали отримали нове богословське тлумачення. Так виник своєрідний народний християнський світогляд, у якому сакральне присутнє в повсякденному житті, а природа сприймається як одухотворена [38].

Попри регіональні особливості на Поліссі, Гуцульщині чи Слобожанщині спільною залишається основа: аграрна циклічність, культ родючості, пошанування предків, естетика обрядовості. Традиційні свята акумулюють космологічні міфи, моральні цінності (шанування старших,

взаємодопомогу, гостинність) та художні ідеали, втілені в піснях, вишивці, декоративному мистецтві.

Отже, українські традиційні свята можна розглядати як своєрідну енциклопедію національного світогляду. У них космос, природа, родина та Бог постають єдиною системою смислів. Вони не лише відображають ментальність українців, а й активно формують її, забезпечуючи тяглість культурної пам'яті та духовну цілісність народу.

2.2. Трансформація святкової культури України у XX–XXI століттях

Святкова культура України у XX–XXI століттях пережила значні зміни під впливом політичних режимів, воєн, урбанізації, радянзації, здобуття незалежності та глобалізаційних процесів. Вона пройшла шлях від автентичної народної традиції до радянської ідеологізованої обрядовості, а згодом до відродження національних свят та появи гібридних форм святкування.

На початку XX століття українські свята зберігали традиційний характер: це були календарні обряди, сімейні ритуали та регіональні святкові особливості. Національне відродження кінця XIX – початку XX століття активізувало діяльність «Просвіти» та фольклорних товариств, які популяризували колядки, щедрівки та обряд Купала. Після революційних подій 1917–1920 років спостерігалися спроби націоналізації свят: з'явилися День Незалежності, Шевченківські дні та інші заходи, спрямовані на формування національної самосвідомості [41].

Радянський період (1920–1991 рр.) призвів до системної трансформації святкової культури. У 1920-х роках відбувалася «українізація»: підтримка фольклору та етнографічних експедицій, хоча під суворим ідеологічним контролем. З 1930-х років сталінські репресії проти «буржуазного націоналізму», заборона церковних свят, руйнування храмів та переслідування

носіїв традицій. Релігійні свята, такі як Різдво та Великдень, замінювалися радянськими: святкування 1 Травня, 7 Листопада, Жовтневої революції з парадами, демонстраціями та колективними застіллями [27].

Після Другої світової війни радянська політика посилювалася: з'явилися «комуністичні обряди» реєстрація новонароджених у палацах щастя, комсомольські весілля, свята врожаю. Традиційні елементи, як-от колядки чи писанки, зберігалися переважно в сільській місцевості або в «фольклорному» вигляді без релігійного змісту. У 1960–1980-х роках спостерігалася певна «відлига» та застій: часткове відродження обрядових фестивалів і ансамблів, проте під контролем державної ідеології. У західних регіонах України традиції зберігалися сильніше, але після приєднання до СРСР відбувалися репресії проти греко-католицьких обрядів [43].

З 1991 року, після здобуття незалежності, розпочалося відродження національної святкової культури. Відновлювалися церковні свята: Різдво (з 2017 року офіційно 25 грудня), Великдень, Трійця. Державні свята – День Незалежності (24 серпня), День Конституції, День захисників України (14 жовтня – Покрова та День УПА) підкреслювали державність та національну самосвідомість. Після 2014 року акцентувалося відзначення нових пам'ятних дат, таких як День Гідності та Свободи, День пам'яті жертв Голодомору, з метою консолідації нації та зміцнення патріотизму [14].

Наразі в Україні нараховується близько 15 виразно політичних свят, які пов'язані з конкретними історичними подіями чи символічними датами. Вони встановлені як нормативними актами Конституцією України, постановами Верховної Ради та указами Президента, так і такими, що формально не мають офіційного статусу, але вже здобули певну традицію святкування та підтримку з боку керівництва держав [27]и.

Політичні свята України доцільно поділити на три основні групи. Перша – це традиційні свята, успадковані від радянської доби, які за роки незалежності зазнали певної трансформації. До них відносяться, зокрема, 1 і 9 травня.

Таблиця 2.1. Політичні свята України за групами, датами та ритуально-символічним наповненням

Група свят	Назва свята	Дата	Статус / вихідний	Основні ритуали та заходи
Традиційні (успадковані від УРСР)	День міжнародної солідарності трудящих	1 травня (раніше 1–2 травня)	Вихідний	Покладання квітів, участь у святкових заходах; ритуально не карнавальний
	День Перемоги / День пам'яті і примирення	9 травня / 8 травня	Вихідний	Покладання вінків, почесна варта біля Вічного вогню, церемонії, просвітницькі заходи
Свята від 1991–2013 рр.	День пам'яті героїв Крут	29 січня	Не вихідний	Покладання квітів до Пам'ятного Хреста, поминальні літургії, уроки мужності, смолоскипні ходи
	День пам'яті жертв політичних репресій	Третя неділя травня	Не вихідний	Покладання квітів, жалобні церемонії, інформаційно-освітні заходи
	День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни	22 червня (воєнні дати)	Не вихідний	Хвилина мовчання, приспущення прапорів, обмеження розважальних трансляцій, жалобні заходи
	День Конституції України	28 червня	Вихідний	Урочисті заходи біля пам'ятника Пилипу Орлику, фестивалі, ярмарки, спортивні заходи, дитячі майстер-класи
	День Державного Прапора України	23 серпня	Не вихідний	Церемонія підняття прапора о 9:00, флешмоби, паради, виставки, конкурси, святкування серед діаспори
	День Незалежності України	24 серпня	Вихідний	Покладання квітів до пам'ятників, молитви за Україну, військові паради, виставки техніки, фестивалі, феєрверки
Новітні (запроваджені після 2014 р.)	День захисника України	14 жовтня (Покрова + День УПА)	Вихідний	Військові паради, покладання квітів, урочисті заходи
	День Гідності та Свободи	21 листопада	Не вихідний	Покладання квітів, тематичні уроки, мітинги, меморіальні заходи
	День пам'яті жертв Голодомору	Четверта субота листопада	Не вихідний	Покладання квітів до меморіалів, жалобні церемонії, просвітницькі заходи

Важливо відзначити, що 8 березня, хоч і з радянських часів традиційно сприймалося як Міжнародний жіночий день, втратило чітку політичну конотацію і нині сприймається здебільшого як свято весни та жіночності. Дискусії навколо 1 і 9 травня тривають багато років, адже обидва дні були встановлені як офіційні вихідні, а відмова від них потенційно викликає невдоволення певної частини населення. Їхнє сучасне існування результат певного суспільно-політичного компромісу. За роки незалежності ці дати отримали нові символічні та ціннісні сенси завдяки нормативним змінам та поступовій трансформації святкової символіки.

Наприклад, до 2017 року День міжнародної солідарності трудящих, що традиційно відзначався 1 та 2 травня, був вихідним обом дням. Нині в більшості європейських країн, навіть постсоціалістичних, цей день трансформувався у радше карнавальні заходи, тоді як в Україні його політичний сенс практично знівельовано. Більшість населення сприймає 1–2 травня переважно як додаткові вихідні, не пов'язуючи з історичним контекстом. Разом із тим, науковці вказують на давнє історико-культурне коріння першотравневого свята, пов'язуючи його з дохристиянськими весняними обрядами, традиціями Стародавньої Греції та Риму, середньовічної Європи та українськими звичаями XVII століття. Водночас соціальні ризики скасування вихідного 2 травня змусили Верховну Раду обмежитися його скасуванням, залишивши 1 травня вихідним і офіційним святом. Насправді, нині воно практично не відзначається, а радше сприймається як день відпочинку [16].

Ще складніша ситуація із святкуванням 9 травня – Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Це свято змінило назву і зміст після 2016 року, щоб відмежуватися від радянської традиції «Дня Перемоги». Проте свідомість більшості населення досі пов'язує цю дату з традиційними радянськими ритуалами, а сприйняття і святкування залишаються майже незмінними. Законом України від 9 квітня 2015 року День Перемоги було законодавчо оформлено, встановлено офіційні ритуали — покладання вінків

до меморіалів та почесна варта біля Вічного вогню. Також 24 березня 2015 року указом Президента запроваджено 8 травня як День пам'яті і примирення. Цей крок дозволив поступово перенести святкове навантаження на дату, яка відповідає європейській традиції, а також позбутися тоталітарних конотацій 9 травня. Такий перехід передбачає майбутнє об'єднання ритуальних традицій і зменшення конфліктності святкування.

До другої групи належать свята, встановлені в період 1991–2013 років після відновлення української державності. Серед них День Конституції, День Незалежності та ще кілька дат, пов'язаних із національною історією. День пам'яті героїв Крут, який відзначається 29 січня, став символом патріотизму й жертвності у боротьбі за незалежність. Хоч офіційно він не є вихідним, його святкування включає традиційні ритуали: покладання квітів до Пам'ятного Хреста Героям Крут у Києві, поминальні літургії, уроки мужності, вечори-реквієми, тематичні виставки, смолоскипні ходи та акції на зразок «Доби» у Тернополі [11].

День пам'яті жертв політичних репресій, що припадає на третю неділю травня, був встановлений указом Президента 26 листопада 1998 року. Першочергово він включав і пам'ять жертв голодоморів, проте в 2007 році дати було розділено: четверта субота листопада відводиться виключно Дню пам'яті жертв голодоморів. У цей день високі посадові особи покладають квіти до меморіалів по всій країні, організовуються жалобні церемонії, інформаційно-просвітницькі та виставкові заходи, а на державних будівлях приспускають прапори.

День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни, встановлений указом Президента від 17 листопада 2000 року, відзначає тих, хто загинув під час німецько-радянської війни. У цей день також оголошується хвилина мовчання, приспускаються прапори, обмежується трансляція розважальних програм, а проводяться урочисті заходи, схожі на 8–9 травня.

День Конституції України, відзначений 28 червня, є єдиним святом, яке прямо передбачене самою Конституцією як вихідний. Основні урочистості

відбуваються біля пам'ятника Пилипу Орлику та включають святково-мистецькі заходи, фестивалі етно-музики, спортивні події, майстер-класи та дитячі атракціони.

День Державного Прапора, встановлений указом Президента від 23 серпня 2004 року, святкується 23 серпня. Основний ритуал – церемонія підняття Державного Прапора о 9 годині ранку в усіх населених пунктах. Проводяться виставки прапорів, флешмоби, конкурси, паради вишиванок і віночків, музичні та мистецькі події, а також святкування серед української діаспори за кордоном [17].

Найвизначніше політичне свято сучасної України – День Незалежності 24 серпня, що відзначається з 1992 року на честь ухвалення Акта проголошення незалежності. Основні святкування відбуваються у Києві, де першими особами держави покладаються квіти до пам'ятників видатним українцям, проводяться молитви за Україну з участю всіх конфесій, військові паради, виставки військової техніки, ярмарки українських виробів, музичні та спортивні заходи. Святкування поширюється по всій країні й за її межами у містах діаспори, де відзначаються тематичні фестивалі та культурні акції. У Львові, наприклад, свято триває кілька днів, а від 2008 року скульптури на площі Ринок вбирають у національні костюми [33].

Таким чином, політичні свята України відображають складний процес трансформації національної свідомості: від радянських традицій до сучасних ритуалів, спрямованих на консолідацію суспільства, утвердження національної ідентичності та інтеграцію у європейський та світовий контекст. Вони мають різний рівень обрядовості, суспільного сприйняття та символічного наповнення, що робить їх важливим інструментом державної політики, освіти та культури, а також механізмом підтримки історичної пам'яті та патріотичних цінностей нації.

Глобалізація внесла нові тенденції: з'явилися гібридні форми святкування, коли Хелловін, День святого Валентина чи Black Friday поєднуються з українськими традиціями, наприклад через тематичні вечірки з

вишиванками або «українізовані» святкування. Комерціалізація проявляється у масових ярмарках, фестивалях Leopolis Jazz Fest, Atlas Weekend, етно-версії Купальських свят. Урбанізація та цифровізація призвели до появи онлайн-заходів: віртуальні вертепи та колядки під час пандемії.

Разом із цим виникають виклики: втрати автентичності у містах, масова комерціалізація та вплив глобальної культури. Водночас відзначається відродження нематеріальної спадщини, підтримка ЮНЕСКО (петриківський розпис, козацькі пісні), етно-фестивалі та інтеграція традицій у шкільні програми.

Таким чином, трансформація святкової культури України у XX–XXI століттях демонструє шлях від репресій і ідеологізації до відродження та плюралізму. Сьогодні вона поєднує елементи народної традиції, патріотичні мотиви та глобальні впливи, залишаючись важливим чинником національної ідентичності та культурної консолідації у сучасному суспільстві.

2.3. Народні обряди та звичаї як засіб міжпоколінної культурної комунікації

Народні обряди та звичаї здавна були й залишаються одним із найважливіших механізмів збереження культурної пам'яті народу. Вони виконують роль живого зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім, забезпечуючи безперервність традиції та спадкоємність цінностей. В українській культурі народні обряди є не лише формою святкування чи ритуальної дії, а глибоким способом міжпоколінної культурної комунікації, через який передаються знання, уявлення про світ, моральні орієнтири та історичний досвід. Саме завдяки їм молодші покоління не просто дізнаються про минуле, а проживають його у спільній дії разом зі старшими [18].

Міжпоколінна культурна комунікація, що відбувається через обряди, має багатовимірний характер. Вона поєднує слово, дію, символ і емоцію, формуючи цілісне культурне середовище. Усна традиція відіграє тут особливу

роль, адже пісні, колядки, веснянки, приказки та родинні оповіді передаються від батьків до дітей без письмової фіксації, зберігаючи живу інтонацію й емоційний зміст. Невербальний вимір виявляється через одяг, жести, обрядові предмети та послідовність дій, які мають закріплені значення. Емоційний рівень проявляється у спільному переживанні радості, смутку, надії чи вдячності, що зміцнює родинні та громадські зв'язки. Саме така багат шаровість робить народні обряди ефективним засобом комунікації між поколіннями [22].

Українські обряди формувалися протягом століть і поєднали в собі елементи дохристиянських вірувань і християнської традиції. Давні уявлення про природу як живу істоту, про присутність предків у повсякденному житті та про циклічність часу збереглися у ритуалах, пов'язаних із землею, водою, вогнем і рослинним світом. Згодом ці уявлення були переосмислені в християнському контексті, але не зникли, а стали частиною народного світогляду. Саме тому українські обряди є особливо насиченими символами, зрозумілими й близькими різним поколінням.

Теоретичне осмислення ролі обрядів у культурній комунікації підтверджує їхню значущість. У концепції нематеріальної культурної спадщини, розробленій ЮНЕСКО, народні звичаї, ритуали та усні традиції визнаються важливими чинниками збереження культурного різноманіття людства. Вони розглядаються як культурний код, що передається не через підручники, а через спільну діяльність і особистий досвід. З психологічної точки зору, відповідно до теорії соціального навчання Альберт Бандура, діти засвоюють моделі поведінки, спостерігаючи за дорослими та наслідуючи їхні дії. Саме участь у традиційних обрядах дозволяє молодшому поколінню природно формувати свою культурну ідентичність. Соціологічний підхід Еміль Дюркгайм наголошує, що ритуали є колективними формами самовираження суспільства, які зміцнюють відчуття єдності та належності до спільноти [15].

Особливе місце в системі міжпоколінної комунікації займають родинні обряди, адже саме родина є першим середовищем соціалізації дитини. Обряди, пов'язані з народженням, символізують початок життєвого шляху та входження нового члена до роду. У традиційній українській культурі народження дитини супроводжувалося цілим комплексом дій, спрямованих на захист немовляти та матері. Повитуха виконувала обрядові дії, читала молитви, використовувала символічні предмети, а старші жінки пояснювали значення кожного елементу. Через такі практики молоді батьки засвоювали уявлення про відповідальність, спадкоємність роду та зв'язок поколінь. Навіть звичай першого постриження дитини, коли збережені пасма волосся слугували оберегом, формував у дітей повагу до родинної історії [21].

Не менш значущим є весільний обряд, який уособлює перехід до нового етапу життя та створення нової сім'ї. Українське весілля поєднує в собі ритуали сватання, заручин і власне святкування, наповнене піснями, танцями й символічними діями. Рушник, хліб і вишитий одяг виступають знаками достатку, життєвого шляху та духовної єдності. Старші члени родини передають молодятим не лише обрядові знання, а й життєві настанови, розповідаючи про власний досвід. Участь молоді в таких обрядах сприяє усвідомленню сімейних цінностей, взаємної підтримки та поваги.

Похоронні та поминальні обряди також є важливим засобом міжпоколінної комунікації, адже вони формують ставлення до смерті як до частини життєвого циклу [27]. Через голосіння, поминальні трапези та відвідування могил предків старші передають молодшим пам'ять про рід і його історію. Розповіді про життя померлих родичів допомагають дітям усвідомити власне місце в родинному ланцюзі поколінь і навчитися шанувати минуле.

Велику роль у міжпоколінній культурній комунікації відіграють календарні обряди, пов'язані з річним циклом природи. Зимові свята, зокрема Різдво та Щедрий вечір, об'єднують родини навколо спільного співу колядок і щедрівок. Старші навчають дітей текстів пісень і пояснюють їхню символіку,

формуючи почуття єдності та гостинності. Весняні обряди з веснянками та гаївками пов'язані з пробудженням природи й символізують оновлення життя. Літні свята, такі як Купала, поєднують елементи очищення водою й вогнем, передаючи знання про гармонію людини з природою [10]. Осінні обжинки, що завершують хліборобський рік, навчають вдячності за працю й щедрість землі.

У сучасних умовах глобалізації та урбанізації народні обряди зазнають змін, однак не втрачають своєї суті. Вони адаптуються до нових реалій, зберігаючи символічний зміст і комунікативну функцію. Навіть у міському середовищі родинні свята, фольклорні фестивалі та шкільні заходи стають простором зустрічі поколінь і передавання традицій. Особливо важливими ці процеси стають у періоди суспільних випробувань, коли культурна спадщина слугує джерелом підтримки та самоідентифікації [43].

Отже, народні обряди та звичаї є потужним засобом міжпоколінної культурної комунікації в Україні. Вони забезпечують передачу знань, цінностей і досвіду, формують культурну ідентичність і зміцнюють соціальну згуртованість. Через участь у традиційних ритуалах покоління вступають у діалог, що триває століттями. Збереження й осмислення цих обрядів є запорукою культурної спадкоємності та духовної стійкості українського суспільства в майбутньому.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ПРАКТИКИ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

3.1. Святкова культура в умовах глобалізації та цифрового простору

У реаліях сучасного світу, позначеного складними цивілізаційними зрушеннями та глобальними трансформаціями, дедалі більшої ваги набуває проблема перегляду ціннісних орієнтирів. Суспільство опиняється в ситуації глибокої кризи традицій, моральних норм і культурної спадщини, які протягом тривалого часу слугували основою колективного буття. На зміну усталеним духовним засадам поступово приходять нові світоглядні моделі, що потребують ґрунтового осмислення, активного суспільного діалогу та консолідації навколо спільних смислів. У такому контексті соціокультурний розвиток постає не як сукупність поступових змін, а як всеосяжна трансформація ключових сфер людського життя, від повсякденних практик до системи мислення, від способів самоідентифікації до форм культурного самовираження [46].

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, цифровізації та активного впровадження штучного інтелекту зростає потреба у формуванні нових орієнтирів, здатних забезпечити внутрішню рівновагу особистості та збереження культурної тяглості. Попри безперечний технологічний поступ, саме соціальні й культурні процеси залишаються в центрі наукової уваги, адже вони безпосередньо впливають на вектори розвитку сучасної людини. У цьому вимірі свято перестає сприйматися виключно як форма дозвілля чи зовнішній прояв радості, набуваючи значення важливого елемента культурного коду, в якому відображаються глибинні цінності, історична пам'ять, національна самосвідомість і система спільних символів [17].

Розширення інформаційного простору істотно трансформує не лише способи святкування, а й саме розуміння феномена свята. Цифрове

середовище сприяє виникненню нових соціокультурних практик, у межах яких свято наповнюється модернізованими смислами. Це зумовлює необхідність не лише фіксації нових форм святкової культури, а й їх ґрунтового наукового аналізу, інтерпретації та концептуального осмислення.

За сучасних умов, коли візуалізація культури відіграє провідну роль, традиційні святкові практики зазнають суттєвих змін. Однією з характерних рис стає формування віртуального простору, що функціонує завдяки глобальній мережі Інтернет. У межах цього середовища реальні життєві обставини та їх смислові координати поступово поступаються місцем сконструйованим світам і наративам, притаманним онлайн-культурі. Віртуальні свята виконують компенсаторну функцію, надаючи людині можливість тимчасово дистанціюватися від повсякденної нестабільності та зануритися у святкову атмосферу незалежно від часу й простору [9].

Сучасні технологічні досягнення надали традиційним святковим ритуалам нових форм і відтінків. Завдяки цифровим платформам дедалі частіше організовуються онлайн-події та віртуальні зустрічі, які інтегруються у повсякденне життя. У ряді випадків віртуальне свято починає конкурувати з традиційними формами святкування, де ключову роль відіграють живе спілкування, ритуальні дії, відновлення фізичних і психологічних ресурсів. Використання аватарів і нікнеймів у цифровому просторі набуває рис своєрідної карнавальності, дозволяючи людині приховати реальну ідентичність і звільнитися від звичних соціальних та матеріальних обмежень.

Водночас активна інтеграція цифрових технологій у святкову культуру не нівелює її ритуального, символічного та циклічного характеру. Навпаки, процес віртуалізації сприяє підвищенню доступності та інклюзивності святкових подій [5]. Інтернет надає можливість долучатися до святкувань у різних куточках світу, що посилює міжкультурні зв'язки та сприяє зміцненню соціальної єдності. Поширення глобальних свят і гібридних форм святкування засвідчує безперервність процесів культурної інтеграції, характерних для

інформаційної епохи, та визначає сучасну динаміку соціокультурних трансформацій.

В Україні, де святкова культура історично ґрунтується на глибоких традиціях, календарних обрядах і родинних звичаях, ці трансформаційні процеси проявляються особливо виразно. Глобалізація прискорює міжкультурний обмін, що водночас сприяє як уніфікації святкових практик, так і формуванню гібридних моделей святкування. Цифровий простір, своєю чергою, змінює самі форми участі у святі, роблячи їх доступнішими для широкого кола людей, але водночас менш інтимними, відкриваючи при цьому нові можливості для збереження та популяризації культурної спадщини [3].

Вплив глобалізації на святкову культуру реалізується через кілька ключових механізмів. Насамперед ідеться про процес культурної гомогенізації, коли масова, переважно західна культура поширює універсальні святкові моделі. Такі свята, як Хелловін, День святого Валентина або Чорна п'ятниця, дедалі активніше інтегруються в український соціокультурний простір [25]. У великих містах— Києві, Харкові, Львові молодь організовує тематичні костюмовані вечірки на Хелловін, а заклади громадського харчування пропонують спеціальні святкові пропозиції до 14 лютого. Водночас подібні тенденції нерідко призводять до витіснення або маргіналізації окремих традиційних свят і обрядів, зокрема пов'язаних з Андрієвими вечорницями чи Маланкою.

Поряд із цим глобалізація стимулює процес гібридизації святкової культури, тобто поєднання традиційних і запозичених елементів. Показовим прикладом є трансформація святкування Різдва. Починаючи з 2023 року, значна частина українців перейшла на відзначення Різдва 25 грудня за григоріанським календарем. Це зумовлено не лише церковними змінами, а й прагненням культурної синхронізації з європейським простором. Водночас традиційні елементи Святвечора приготування куті, дванадцяти пісних страв, виконання колядок зберігаються й надалі. За результатами опитування КМІС у 2025 році, близько 70 відсотків українців назвали Різдво одним із

найважливіших свят, однак форма його святкування дедалі частіше набуває гібридного характеру. До звичних родинних практик додаються онлайн-колядування для родичів за кордоном, віртуальні вертепи та трансляції богослужінь.

Адаптаційні процеси охоплюють і інші традиційні українські свята. Великдень поєднує релігійний зміст із сучасними візуальними тенденціями: писанки створюються з орієнтацією на естетику соціальних мереж, а великодні кошики стають об'єктом фотопрезентації в цифровому просторі. Свято Івана Купала дедалі частіше набуває форм фестивального дійства з використанням електронної музики, феєр-шоу та елементів екотуризму. У регіонах Карпат і Полісся традиційні обрядові практики інтегруються у сферу фестивального туризму, де колядки, щедрівки та гаївки виконуються не лише для внутрішньої спільноти, а й для туристичної аудиторії [17].

Особливо відчутним вплив цифрового простору на святкову культуру став після 2020 року. Пандемія та подальші суспільні виклики, зокрема війна, сприяли активному переходу святкових практик в онлайн-формат. Поширеними стали віртуальні святкування Великодня, онлайн-колядування, спільні родинні зустрічі через платформи відеозв'язку. У 2024–2025 роках значної популярності набули соціальні мережі як простір репрезентації традицій. Зокрема, TikTok-челенджі, присвячені писанкарству або виконанню колядок у сучасних аранжуваннях, стали способом залучення молоді до національної культурної спадщини [29].

Соціальні медіа поступово трансформують свято на форму публічного перформансу. Святкові події дедалі частіше фіксуються та транслюються у вигляді сторіз, відео або прямих ефірів, що сприяє поширенню традицій серед української діаспори та міського населення. Водночас така медіатизація призводить до зниження сакральності святкових обрядів і посилення їх комерційного виміру. З'являються готові святкові набори, цифрові подарункові сертифікати та комерційні формати відтворення традицій.

Разом із ризиками цифровізація відкриває й нові можливості. Вона сприяє доступності святкових подій для людей з обмеженими можливостями, підтримує збереження традицій у діаспорі та забезпечує глобальне поширення української культури. Цифрові платформи стають інструментом для етнографів і фольклористів, які фіксують обрядові практики, а також для створення віртуальних музеїв народних свят. Проте поряд із цим постають загрози комерціалізації, втрати автентичності та послаблення безпосередньої міжпоколінної комунікації [15].

В умовах війни святкова культура набуває особливого значення як засіб національної солідарності та культурного спротиву. Різдвяні та великодні святкування 2024–2025 років часто поєднувалися з благодійними ініціативами, спрямованими на підтримку Збройних сил України. Благодійні колядки, онлайн-аукціони писанок, віртуальні концерти стали важливою формою культурної мобілізації [8]. Водночас глобалізаційні процеси сприяли поширенню українських свят за кордоном через міжнародні флешмоби, концерти та культурні події.

Таким чином, у сучасних умовах глобалізації та цифрового простору українська святкова культура переживає глибоку трансформацію, переходячи від локальної та сакральної моделі до гібридної, відкритої й медіатизованої. Цей процес супроводжується як викликами, загрозою втрати унікальності та комерціалізацією, так і новими можливостями ширшим поширенням традицій, активним залученням молоді та міжнародним визнанням. Збереження святкової культури можливе за умови свідомого поєднання традиційних цінностей з інноваційними формами, коли цифрові інструменти не замінюють, а підсилюють автентичний досвід святкування. Саме такий баланс дозволяє українській святковій культурі залишатися важливою складовою національної ідентичності в глобалізованому світі.

3.2. Державні, релігійні та громадські свята як чинники консолідації українського суспільства

У сучасній Україні свята виконують важливу консолідуючу функцію, особливо в умовах тривалої війни, зовнішньої агресії та численних внутрішніх викликів. Вони стають простором об'єднання людей навколо спільних цінностей свободи, незалежності, віри, пам'яті про героїв і взаємної солідарності. Державні свята формують та підтримують національну ідентичність і патріотичну свідомість, релігійні сприяють духовній єдності та зміцненню моральних засад, а громадські ініціативи, зокрема волонтерські, меморіальні та локальні, забезпечують горизонтальну солідарність між регіонами, поколіннями та соціальними групами [17]. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році значення свят істотно зросло: вони перестали бути лише днями відпочинку, перетворившись на символи опору, єднання та надії.

Державні свята в Україні мають чітко виражений консолідуючий потенціал, оскільки офіційно закріплені на державному рівні та пов'язані з ключовими етапами національної історії. Особливе місце серед них посідає День Незалежності України, який щорічно відзначається 24 серпня. У 2025 році, попри дію воєнного стану, святкування відбувалися в умовах безпекових обмежень, однак з потужним символічним наповненням. Відмова від традиційних парадів супроводжувалася посиленням меморіального компоненту: вшануванням загиблих, патріотичними концертами, онлайн-трансляціями та громадськими акціями. У багатьох містах, зокрема у Харкові, проходили заходи під гаслом «Незламність», що включали масове вивішування державних прапорів, спільне виконання гімну та флешмоби. Це свято об'єднує українців незалежно від регіональних чи політичних відмінностей, акцентуючи спільну мету - збереження державного суверенітету.

Важливу роль у суспільній консолідації відіграє й День захисників і захисниць України, який відзначається 14 жовтня та символічно збігається зі святом Покрови Пресвятої Богородиці. Запроваджене у 2014 році, це свято набуло особливого значення після 2022 року. У 2025–2026 роках воно поєднувало вшанування військовослужбовців, волонтерів і цивільних, які долучилися до оборони країни. У громадах організовувалися спільні молебні, покладання квітів до меморіалів, концерти для поранених у госпіталях. Поєднання державного й релігійного вимірів посилює емоційний і символічний ефект свята, вкорінюючи сучасну боротьбу в історичній традиції українського війська [43].

Релігійні свята також відіграють важливу роль у процесах суспільного єднання, особливо після календарної реформи 2023 року. Перехід Православної церкви України та Української греко-католицької церкви на новоюліанський календар сприяв святкуванню Різдва Христового 25 грудня, Водохреща 6 січня та інших дат за новим стилем. Ця реформа, підтримана більшістю вірян, мала виразний консолідуючий ефект, адже зблизила українську церковну традицію з європейським культурним простором, послабила вплив російського релігійного дискурсу та підкреслила самостійність українського християнства. У 2025 році Різдво 25 грудня відзначалося масово, зокрема через спільні колядки на міських площах, благодійні акції на підтримку Збройних сил України та онлайн-трансляції богослужінь для діаспори. Перехід на нову дату святкування сприяв зменшенню суспільних розбіжностей і посиленню відчуття єдності [23].

Наймасовішим релігійним святом залишається Великдень, який у 2025 році відзначали мільйони українців. Освячення пасок, родинні зібрання та традиція христосування набули особливого символічного значення в умовах війни, асоціюючись з ідеями відродження, надії та духовної стійкості. У прифронтових містах, зокрема в Харкові, громади організовували виїзні освячення для військових, волонтерські великодні кошики та благодійні ініціативи. Великдень об'єднує не лише вірян, а й людей різних світоглядних

позицій завдяки своїй культурній складовій – писанкам, паскам і сімейним традиціям.

Громадські свята й ініціативи доповнюють державні та релігійні, формуючи горизонтальні зв'язки солідарності. День єднання, запроваджений у 2022 році, у 2025–2026 роках відзначався акціями символічного єднання, флешмобами та спільним виконанням гімну. Переосмислені після 2015 року дні пам'яті 8 і 9 травня в умовах війни набули нового значення, перетворившись на дні вшанування загиблих у сучасній російсько-українській війні. Радянські ритуали поступилися місцем меморіальним практикам із персоналізованою пам'яттю про героїв.

Важливу роль відіграють і неформальні ініціативи, зокрема День вишиванки, День козацтва, локальні фестивалі та волонтерські заходи. У 2025 році День вишиванки проходив під гаслом підтримки ЗСУ, поєднуючи символ національної культури зі збором коштів на потреби фронту. Такі свята сприяють регіональній інтеграції та подоланню внутрішніх стереотипів, зміцнюючи відчуття спільної належності [11].

У воєнний час усі типи свят набувають додаткового змісту, стаючи простором колективного переживання травматичного досвіду, вшанування героїв і мобілізації ресурсів. Благодійні концерти, онлайн-аукціони та святкові збори коштів перетворюють святкову культуру на інструмент психологічної стійкості та соціальної згуртованості.

В умовах сучасної України історична пам'ять вибудовується як упорядкована система символічних дат, що утворюють єдиний смисловий простір. День Соборності України (22 січня), День пам'яті Героїв Крут (29 січня) та День пам'яті жертв Голодомору, який вшановується у четверту суботу листопада, формують своєрідний національний календар пам'яті. Ці дати поєднують ідею державної єдності, приклад жертвовного героїзму та трагедію геноциду українського народу. У реаліях повномасштабної війни вони набувають особливої значущості, адже актуалізують усвідомлення

вартості свободи, вразливості державності та водночас здатності нації до спротиву [16].

День Соборності України уособлює прагнення українського суспільства до єдності та неподільності власної держави. Проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки 22 січня 1919 року стало свідченням політичної волі до об'єднання українських земель. Попри те, що тодішня держава не змогла втриматися під тиском зовнішніх обставин, ідея соборності зберегла свою фундаментальну роль для національної свідомості наступних поколінь. У сучасних умовах війни соборність осмислюється як спільність зусиль фронту й тилу, різних регіонів і громад, військових і цивільних у протистоянні агресії [19].

Наступною у цьому символічному ланцюзі є дата вшанування Героїв Крут 29 січня, що уособлює самопожертву молоді заради державної незалежності. Бій під Крутами 1918 року став прикладом свідомого вибору, коли юнаки, усвідомлюючи чисельну та військову перевагу противника, стали на захист Києва, вигравши час для дипломатичних кроків української сторони. Ця подія підкреслює, що свобода нерідко здобувається ціною життя наймолодших, а відповідальність за долю держави не має вікових обмежень.

Завершальним елементом цього триптиху національної пам'яті є День пам'яті жертв Голодомору, загальнонаціональний день скорботи за мільйонами загиблих. Голодомор був не лише масштабною гуманітарною катастрофою, а й цілеспрямованим злочином, спрямованим на знищення української ідентичності, підриг соціальної структури та національної єдності [24]. Саме тому збереження пам'яті про нього виконує функцію історичного застереження від повторення імперських практик насильства.

У сукупності ці пам'ятні дати формують чітку історичну послідовність: соборність як стратегічну мету, Крути як приклад жертвності заради її захисту та Голодомор як трагедію, спрямовану на знищення української нації. У воєнний період вони нагадують, що незалежність не є сталою даністю, а історична пам'ять виконує не лише ретроспективну, а й відповідальну

функцію, спрямовану в майбутнє. Вшановуючи ці події, українське суспільство утверджує спадкоємність боротьби, національну гідність і віру в перемогу [10].

Війна занурила суспільство у тривалий пороговий стан, коли попередні соціальні структури, що забезпечували стабільність, передбачуваність і усталені ритуали, зазнали руйнування, тоді як нові форми лише формуються. У цій зоні невизначеності виникає феномен комунітасу відчуття глибокої солідарності, рівності перед загрозою смерті, спільного болю та надії. Ритуали втрачають зовнішню пишність, натомість набуваючи життєзберігальної функції: вони підтримують моральний стан, допомагають виживати та надають сенсу досвіду втрат. Війна не знищила українську обрядовість, а трансформувала її, перетворивши розрив традиції на джерело нових форм, у яких обряди стають засобом збереження душевної рівноваги, зміцнення національної ідентичності та перетворення болю на стійкість. У реальному часі війни українці фактично переосмислюють власну культурну матрицю, створюючи нові практики, що дозволяють пережити кризу та зберегти базові цінності [8].

Повномасштабне вторгнення стало серйозним випробуванням для української культури, змусивши суспільство оперативно адаптувати традиційні практики до нових реалій. Хоча зовнішні форми багатьох ритуалів зазнали змін або були зруйновані, їхній смисловий зміст не лише зберігся, а й посилився. Обряди дедалі частіше набувають значення актів виживання, опору та духовного зростання [19]. Водночас виникають нові формати святкування, які поєднують елементи традиційної культури з досвідом сучасної війни, що свідчить про прагнення українців передати культурну спадщину наступним поколінням і зберегти зв'язок з історичною пам'яттю навіть за умов порушеного життєвого ритму.

Збереження ритуалів і свят у воєнний час набуває особливої ваги, оскільки вони виконують функцію зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім. Вони допомагають підтримувати відчуття стабільності та

укоріненості навіть у найекстремальніших умовах. Святкування в період війни стає не лише формою вшанування традицій, а й способом утвердити безперервність життя, зберегти людяність і здатність до радості попри випробування.

Передусім ритуальні практики сприяють підтриманню психологічної стійкості. Вони створюють умовні «острівці стабільності» в ситуації постійної небезпеки та дають відчуття належності до спільноти. Виконання знайомих дій : запалення свічки, приготування святкової страви, обмін привітаннями — допомагає людям відновити відчуття контролю над власним життям і слугує емоційною опорою в умовах невизначеності.

Не менш важливою є й соціальна функція святкувань. Спільні ритуали зміцнюють соціальні зв'язки, знижують рівень ізоляції та самотності, підтримують відчуття спільності. В умовах війни обмін емоціями, взаємна підтримка та усвідомлення того, що людина не залишається наодинці зі своїми переживаннями, стають потужним ресурсом для подолання кризових станів і стимулом до подальших дій [35].

Таким чином, державні, релігійні та громадські свята в Україні постають багатовимірними чинниками суспільної консолідації. Вони поєднують історичну пам'ять, духовні цінності та громадянську активність, сприяючи подоланню внутрішніх розколів і зміцненню національної єдності. В умовах екзистенційних викликів саме святкова культура допомагає українцям відчути себе частиною цілісної спільноти, яка стоїть разом у боротьбі за свободу та майбутнє.

3.3. Святкова культура як інструмент збереження національної ідентичності в умовах сучасних викликів

Святкова культура відіграє особливу роль серед механізмів збереження й відтворення національної ідентичності, особливо в умовах суспільних криз, воєнних потрясінь, глобалізаційних процесів і глибоких культурних

трансформацій. В українських реаліях, де останні роки позначені повномасштабною війною, масовою міграцією, інформаційним тиском і спробами культурного знеособлення, свята набувають значення простору пам'яті, солідарності та спротиву [5]. Вони не лише забезпечують збереження традицій, символів і цінностей, а й сприяють їх активному переосмисленню відповідно до сучасних обставин, завдяки чому святкова культура постає як динамічний інструмент національної стійкості.

Національна ідентичність формується через спільні історичні наративи, символічні образи, ритуальні практики та емоційно насичений колективний досвід. Саме святкова культура акумулює ці складові, створюючи ситуації спільного переживання, у яких люди усвідомлюють свою приналежність до ширшої спільноти – нації, історії, спільної долі. У мирний час такі процеси відбуваються переважно через родинні традиції та громадські святкування [29]. В умовах сучасних викликів, зокрема російської агресії з 2014 року й особливо після 2022 року, свята набувають нового змістового виміру, перетворюючись на форму культурного опору, вияв незламності та спосіб збереження власної ідентичності.

Показовим прикладом трансформації святкової культури є зміна дати святкування Різдва. Після переходу Православної Церкви України та Української Греко-Католицької Церкви на новоюліанський календар з 1 вересня 2023 року значна частина українського суспільства почала відзначати Різдво 25 грудня. У 2025 році, попри триваючі бойові дії, це свято набуло особливого символічного значення, ставши маркером дистанціювання від московської церковної традиції та орієнтації на європейський культурний простір. У різних містах, зокрема в Харкові, відбувалися спільні колядки, благодійні заходи на підтримку ЗСУ, онлайн-трансляції для українців за кордоном. Таким чином, Різдво вийшло за межі суто релігійної події, перетворившись на акт культурної та національної самоідентифікації. Водночас збереження традиційних елементів – куті, дванадцяти страв, вертепу забезпечує спадкоємність і тяглість звичаїв.

Особливе місце у збереженні національної єдності посідає Великдень, який залишається одним із наймасовіших свят навіть у надзвичайно складних умовах. У 2025 році, коли багато населених пунктів перебували під постійною загрозою обстрілів, освячення пасок відбувалося в укриттях, на передових позиціях, у волонтерських центрах. Писанки як символ життя й відродження нерідко оформлювалися з використанням національної символіки – тризубів, кольорів державного прапора, патріотичних гасел. Великодні ритуали виконують важливу терапевтичну функцію: спільне христосування, обмін святковими стравами та згадування загиблих захисників формують простір пам'яті, взаємної підтримки й надії [17].

У воєнний період державні свята, зокрема День Незалежності України та День захисників і захисниць, набувають особливої консолідуючої функції. Так, у 2025 році відзначення Дня Незалежності в Харкові відбулося без традиційних парадів, однак супроводжувалося масовими символічними акціями: вивішуванням державних прапорів, спільним виконанням гімну, меморіальними інсталяціями на честь загиблих. Це свято стало не лише нагадуванням про події 1991 року, а й актуалізацією сенсу сучасної боротьби. Подібну роль відіграє й День захисників і захисниць України, який, поєднуючись із релігійним святом Покрови, інтегрує державний і духовний виміри через молебні, пам'ятні церемонії та громадські акції.

Вагомий внесок у збереження національної ідентичності роблять і громадські ініціативи. День вишиванки у 2025 році проходив під знаком підтримки фронту: поширювалися масові фотокампанії в соціальних мережах, організовувалися збори коштів на потреби армії. Вишиванка дедалі частіше сприймається не лише як елемент святкового вбрання, а як повсякденний символ культурного спротиву. Попри небезпеку, локальні фестивалі та ярмарки продовжують функціонувати, засвідчуючи життєздатність культури навіть в умовах війни.

Нові можливості для розвитку святкової культури відкриває цифровий простір. Соціальні мережі та відеоплатформи стали важливим середовищем

поширення колядок, вертепів і майстер-класів із писанкарства, що дозволяє зберігати традиції серед діаспори та молоді, вимушеної виїхати за кордон. Водночас цифрова присутність українських свят виконує функцію протидії інформаційній агресії, роблячи національну культуру видимою у глобальному просторі [23].

Разом із тим сучасні виклики : війна, міграційні процеси, глобалізація несуть певні ризики, зокрема комерціалізацію традицій, спрощення змістів і послаблення міжпоколінних зв'язків. Проте саме святкова культура дозволяє протистояти цим тенденціям, оскільки вона підтримує функціонування мови через пісенну та обрядову спадщину, зберігає історичну пам'ять у ритуальних і меморіальних практиках, формує патріотичні цінності через символи й національні образи та зміцнює емоційну єдність у періоди втрат і випробувань.

Щороку 29 серпня в Україні вшановують пам'ять захисників і захисниць, які віддали життя за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держави. Вибір саме цієї дати зумовлений трагічними подіями під Іловайськом на Донеччині у 2014 році. 23 серпня того ж року президент російської федерації володимир путін публічно заявив про нібито готовність гарантувати так званий «зелений коридор» для виходу українських військових з оточення поблизу Іловайська. Напередодні запланованого виходу російська сторона висунула додаткову умову – українські підрозділи мали залишити позиції без озброєння. Попри досягнуті домовленості, під час виходу наприкінці серпня російські війська відкрили вогонь по українських колонах, унаслідок чого, за офіційною інформацією, загинуло щонайменше 366 українських військовослужбовців [33].

У День пам'яті захисників України в усіх регіонах держави проводяться меморіальні заходи. На центральних площах міст організовують тематичні події, відкривають фотовиставки, демонструють документальні фільми, присвячені війні та її жертвам. Президент України традиційно звертається до родин загиблих, висловлюючи вдячність за жертвність і

подвиг їхніх близьких. Невід'ємною складовою цього дня є також відвідування місць поховань полеглих воїнів.

Важливим кроком у формуванні національної культури пам'яті стало рішення про створення Національного військового меморіального кладовища. У березні 2024 року Кабінет Міністрів України остаточно визначив його розташування поблизу села Гатне неподалік Києва. Проєкт меморіального комплексу передбачає не лише поховальну частину, а й музейний простір, алею пам'ятних дерев, крематорій та колумбарій спеціальну стіну для зберігання урн із прахом. Перші поховання на цій локації заплановано на кінець 2024 року [27].

Окремою формою загальнонаціонального вшанування загиблих стала хвилина мовчання. До початку повномасштабного вторгнення росії на території Міністерства оборони України існувала традиція щоденного удару Дзвона пам'яті, кількість ударів якого відповідала числу військовослужбовців, загиблих у цей день упродовж перших років війни. Починаючи з 16 березня 2022 року, згідно з указом Президента України Володимира Зеленського, пам'ять загиблих військових і цивільних осіб, які стали жертвами збройної агресії рф, вшановують загальнонаціональною хвилиною мовчання. Вона відбувається щодня о 9:00 — на робочих місцях, у закладах освіти, у закордонних дипломатичних установах за місцевим часом, а також в офіційних засобах масової інформації, зокрема під час трансляцій загальнонаціонального телемарафону [14].

Суттєвим елементом сучасної культури пам'яті є також військовий поховальний ритуал, який у липні 2021 року був офіційно затверджений на державному рівні. Він передбачає чітко регламентовану церемонію, що охоплює кілька етапів: вшанування загиблого, прощання, транспортування та безпосереднє поховання або кремацію військовослужбовця чи іншої особи, яка має на це право. Формат поховання — цивільний або військовий — визначають родичі чи близькі загиблого, а за їх відсутності відповідне рішення ухвалює уповноважена законом особа. Оновлені нормативні документи

детально регламентують розташування почесної варти, родини та близьких, стандартизований порядок складання Державного Прапора України на труні та його передачу сім'ї загиблого, а також музичний супровід під час віддання військових почесей.

Церемонія прощання з військовослужбовцями є завершальним етапом вшанування їхнього подвигу та важливою можливістю віддати належну шану тим, хто пожертвував власним життям заради захисту держави. В українському війську до цього процесу ставляться з особливою відповідальністю, сприймаючи його як вияв глибокої вдячності, поваги та суспільного визнання заслуг полеглих захисників. Саме тому ритуали прощання вирізняються насиченим символізмом, а окремі їхні елементи мають унікальний характер не лише в межах Збройних Сил України, а й у ширшому міжнародному контексті [17].

Однією з найбільш емоційно наповнених і символічних є церемонія прощання з бойовими пілотами. Такі заходи зазвичай відбуваються на аеродромі авіаційної частини, де служив загиблий льотчик, за обов'язкової участі всього особового складу підрозділу. Під час церемонії в небі з'являється літак того ж типу, на якому літав полеглий пілот, що символізує його професійний шлях, службу та нерозривний зв'язок із небом.

Особливої уваги заслуговує використання піаніно – одного з найнеординарніших і водночас глибоко символічних елементів цієї церемонії. На музичному інструменті зазначають позивний загиблого льотчика та бортовий номер його літака. Під час виконання мелодії в пам'ять про полеглого піаніно підпалюють, що символізує прощання з побратимом, який, за уявленнями військових, назавжди зливається з небом.

Традиція спалювання піаніно під час прощання з бойовими пілотами сформувалася вже після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Уперше цей ритуал було застосовано в серпні 2023 року під час вшанування пам'яті військового льотчика Владислава Савельєва, який загинув 2 червня 2023 року на Донеччині, виконуючи бойове завдання. До цього в

українській військовій авіації існувала переважно традиція прольоту літака над місцем прощання, що було зумовлено меншою кількістю втрат серед пілотів [34].

Рис. 3.1. Традиція спалювання піаніно під час прощання з бойовими пілотиами

Після загибелі Владислава Савельєва церемонію зі спаленням піаніно провели на одній із площ Харкова. Ініціатором упровадження цього елементу став український пілот Андрій Пільщиків, відомий за позивним Джус, який запозичив таку практику під час спільних навчань із військовими пілотиами країн НАТО. Символічно, що вже за кілька тижнів аналогічний ритуал прощання відбувся і з самим Джусом, який загинув 25 серпня 2023 року на Житомирщині внаслідок зіткнення навчально-бойових літаків.

Історичне коріння традиції спалювання піаніно сягає періоду Другої світової війни. За однією з найбільш поширених версій, її започаткували у Королівських військово-повітряних силах Великої Британії. Існує переказ, що один із британських пілотів після повернення з бойових завдань грав для своїх побратимів на піаніно. Коли ж він не повернувся з чергового вильоту,

товариші виконали його улюблену мелодію та спалили інструмент як символ пам'яті, втрати й скорботи.

Отже, війна змусила українське суспільство переосмислити саме поняття пам'яті, перетворивши його з формального ритуалу на постійний, динамічний процес. Сьогодні вшанування загиблих захисників і захисниць виходить далеко за межі офіційних державних протоколів і набуває глибокого екзистенційного змісту. Меморіальні дати, хвилини мовчання, військові поховання, церемонії прощання, мистецькі ініціативи та перейменування топонімів формують цілісну систему національної пам'яті, в центрі якої перебуває конкретна особистість і її подвиг.

У такому контексті культура пам'яті в Україні стає не лише засобом вшанування, а й інструментом опору й самозахисту. Вона протидіє знеціненню людського життя, спробам колоніального стирання історії та намаганням ворога позбавити українське суспільство суб'єктності.

Викладені міркування дозволяють зробити висновок, що святкова культура в сучасній Україні виходить за межі традиційного дозвілля, перетворюючись на стратегічний ресурс збереження національної ідентичності. Вона сприяє колективному переживанню травми, допомагає осмислити сенс боротьби, передає цінності наступним поколінням і засвідчує культурну унікальність українського народу. В умовах, коли фізичний простір перебуває під загрозою, культурний вимір – свята, пісні, обряди – залишається незламним, нагадуючи як самим українцям, так і світові про їхню пам'ять, стійкість і віру в перемогу.

ВИСНОВКИ

Святкова культура в Україні є багатофункціональним соціокультурним феноменом, який відіграє центральну роль у формуванні, збереженні та відтворенні національної ідентичності. Вона не обмежується розважальним чи ритуальним аспектом, а виступає важливим інструментом соціальної комунікації, психологічної підтримки та культурного спротиву. Через свята українське суспільство передає цінності, історичні наративи, символіку та ритуальні практики, що забезпечує відчуття приналежності до нації, спільної історії та культурної спадщини. Аналіз теоретичних засад свідчить, що святкова культура виконує кілька взаємопов'язаних функцій: соціальну, символічну, комунікативну та інструментальну, що дозволяє людині відчувати свою участь у колективному досвіді, пережити емоційні зв'язки та усвідомити власне місце в суспільстві.

Водночас здійснене дослідження не претендує на вичерпне розкриття всієї багатовимірності означеної проблематики. Окреслені аспекти відкривають перспективи для подальших наукових розвідок, зокрема в напрямі глибшого аналізу трансформацій святкових практик в умовах воєнного стану, цифровізації культурного простору, а також порівняльного вивчення регіональних особливостей святкової культури. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на міждисциплінарному підході, що поєднує культурологічний, соціологічний та історичний інструментарій, задля комплексного осмислення ролі свят у сучасному державотворчому та ідентифікаційному процесах.

Історико-етнокультурний контекст українських свят демонструє тяглість традицій і глибину національного світогляду. Традиційні календарні обряди, народні звичаї, родинні та громадські практики відображають уявлення українців про світ, моральні цінності та соціальні норми. Водночас ХХ–ХХІ століття принесли значні трансформації святкової культури через політичні зміни, глобалізаційні процеси, урбанізацію та розвиток медіа. Попри

це основні символи та ритуали залишаються важливими засобами передачі культурної пам'яті і підтримки національної ідентичності.

Сучасні реалії, зокрема повномасштабна війна, масова міграція, інформаційна агресія та глобалізація, значно вплинули на функціонування святкової культури в Україні. Свята перетворилися на простір пам'яті, солідарності та спротиву, де колективний досвід поєднується із символічним значенням і особистим переживанням. Державні, релігійні та громадські святкові практики сприяють консолідації суспільства, формують національну ідентичність та єдність між поколіннями, регіонами та соціальними групами. Приклади Дня Незалежності, Дня захисників і захисниць України, Різдва та Великодня показують, що свята стають інструментом культурного спротиву, засобом підтримки морального духу, а також способом збереження національної пам'яті та спадкоємності традицій.

Поява нових форм святкування в Україні свідчить про високий рівень адаптивності та гнучкості культурних практик у сучасних умовах. Перехід на святкування Різдва 25 грудня став не лише календарною зміною, а й символом національної самостійності та культурної близькості до європейських традицій. Ця трансформація показала, що українці здатні переосмислювати звичні ритуали, зберігаючи їхній духовний і культурний зміст, а також впроваджувати інноваційні форми участі через цифрові платформи. Онлайн-колядування, цифрові трансляції вертепів, інтерактивні майстер-класи з писанкарства, а також благодійні акції для підтримки Збройних Сил України демонструють, що свята можуть одночасно виконувати релігійну, соціальну та патріотичну функції, слугуючи засобом консолідації суспільства та підтримки морального духу в умовах війни.

Великдень, традиційно одне з наймасовіших свят, також демонструє здатність українців адаптуватися до кризових умов. Навіть у прифронтових містах та зонах бойових дій освячення пасок проводилося в укриттях, на передових позиціях та у волонтерських центрах. Писанки, прикрашені патріотичною символікою ^ тризубами, кольорами прапора, гаслами на

кшталт «Перемога буде» перетворюються на потужний символ стійкості та національної гордості. Спільні святкові трапези, христосування та взаємний обмін пасками стають ритуалами, які об'єднують людей, підтримують психологічну рівновагу та формують відчуття єдності в часи випробувань.

Глобалізація та цифровий простір відкрили нові перспективи для збереження та поширення українських традицій серед діаспори та молоді, що виїхала за кордон. TikTok-челенджі з колядками, Instagram-reels із майстер-класами з писанкарства та YouTube-трансляції вертепів забезпечують доступність культурних практик для широкої аудиторії. Ці цифрові формати не лише допомагають підтримувати культурну спадкоємність, а й слугують інструментом протидії інформаційній агресії, роблячи українську ідентичність видимою у глобальному просторі. Водночас такі процеси ставлять перед суспільством виклики: ризик комерціалізації, можливе спрощення традицій та розрив між поколіннями. Проте українці демонструють здатність поєднувати старі й нові форми святкувань, забезпечуючи збереження змістовності та символічного значення ритуалів.

Особливу увагу у сучасному контексті займає пам'ять про загиблих захисників. Меморіальні дати, хвилина мовчання, військові поховання та ритуали прощання формують цілісну систему національної пам'яті, у центрі якої людина та її подвиг. Ці практики виконують психологічну та соціальну функцію, допомагаючи українцям переживати колективну травму, зміцнювати відчуття спільності та підтримувати моральний дух.

Таким чином, святкова культура в Україні сьогодні – це не лише традиційне святкування, а стратегічний ресурс національної стійкості та ідентичності. Вона забезпечує колективне переживання травм, збереження історичної пам'яті, виховання патріотичних цінностей і підтримку соціальної та емоційної єдності. У період, коли фізична територія держави під загрозою, культурний простір свята, пісні, обряди залишається непорушним, демонструючи світу та самим українцям їхню історію, спротив і непохитну віру в перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацінко О. А. Традиційне свято в духовній культурі сучасного суспільства. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 62–64. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/52e932a8-e577-4910-ba7a-0e5c4fb19f0d> (дата звернення: 17.02.2026).
2. Безклубенко С. Д. Мистецтво організації громадської думки : монографія. Київ : Національний університет культури і мистецтв, 2016. 398 с.
3. Безклубенко С. Д. Політекономія мистецтва : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2014. 249 с.
4. Близнюк Т. П. Феномен свята в національній культурі. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25940/1/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf (дата звернення: 17.02.2026).
5. Букач В. М. Теорія та історія культури (словник-довідник) : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти / В. М. Букач, Н. М. Бакланова. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 288 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Bukach-V.-M.-Baklanova-N.-M.-Teoriya-ta-istoriya-kultury.pdf (дата звернення: 17.02.2026).
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 слів / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
7. Волкова Л. Л. Модернізація обрядової культури в контексті соціокультурного дискурсу. Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2023. С. 312–315. URL: https://www.researchgate.net/profile/Volodimir-Fiser/publication/371868479_Cervona_dorizka_ak_unikalne_avise_misteckih_zah

[odiv/links/649a15e795bbbe0c6ef6af33/Cervona-dorizka-ak-unikalne-avise-misteckih-zahodiv.pdf#page=312](https://odiv.links/649a15e795bbbe0c6ef6af33/Cervona-dorizka-ak-unikalne-avise-misteckih-zahodiv.pdf#page=312)

8. Гаєвська Т. Державні радянські свята. Культурологічна думка. 2016. № 6. С. 153–159.
9. Гоцалюк А. Святкова культура українців у другій половині XX – на початку XXI сторіччя в умовах сучасних глобалізаційних змін. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022. № 3. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/266063> (дата звернення: 17.02.2026).
10. Гринєць А. П. Соціокультурний потенціал подієвих комунікацій. Гілея : наук. вісник. 2021. № 165. С. 7–11.
11. Гриценко О. В. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування : монографія. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2019. 256 с.
12. День вишиванки. Історія та звичаї свята. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/den-vishivankishcho-vidomo-pro-istoriju-ta-zvichajisvjata2470393.html> (дата звернення: 21.02.2026).
13. День жалоби: історія, значення та традиції в Україні. URL: <https://kokl.ua/den-zhaloby-istoriya-znachennya-ta-tradycziyi-v-ukrayini>
14. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ. Київ : Дакор, 2006. 249 с.
15. Звичаї українського народу. URL: <https://authenticukraine.com.ua/manners-ordinances-celebrations> (дата звернення: 17.02.2026).
16. Зимові свята в Україні: традиції, звичаї та сучасна магія. URL: <https://nfront.org.ua/zymovi-svyata-v-ukrayini-tradycziyi-zvychai-ta-suchasna-magiya/> (дата звернення: 21.01.2026).
17. Ілько Л. М. Культурний вимір війни. Український контекст. Ужгород : УжНУ, 2025. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/dcc80a71-2a81-427e-aa7d-293b10d4feec> (дата звернення: 21.02.2026).

18. Історія та значення світових свят: Сприяння різноманітності та співжиттю. URL: <https://samety.com.ua/istoriya-ta-znachennya-svitovyh-svyat-spryyannya-riznomanitnosti-ta-spivzhyttyu/> (дата звернення: 17.02.2026).
19. Каганов Ю. Радянські свята та обряди у контексті ідеологічної політики в Україні другої половини XX століття. Наукові праці історичного факультету ЗНУ. 2013. Вип. 24. С. 186.
20. Козловська М. В. Свято як елемент нематеріальної культурної спадщини. Культура і сучасність : альманах. 2021. № 2. С. 74–79. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256915> (дата звернення: 17.02.2026).
21. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 17.02.2026).
22. Курочкін О. В. Свято у контексті державотворчих процесів. Вісник КНУКіМ : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 12–13 травня 2008 р.). Київ, 2018. С. 185.
23. Лавриненко Г. А., Палінчак М. М. Трансформація політичної ментальності українців: сучасні та повоєнні виклики. Регіональні студії. 2024. № 38. С. 90–94.
24. Лисий І. Концепт національної ідентичності в дослідженнях культури. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/3d294672-68da-4628-be4f-a865bd284f2b/download> (дата звернення: 21.02.2026).
25. Михайлик А. О. Комуністичні обряди та свята як засіб формування «нової людини» в радянській Україні 1920–1930-х рр. Південний архів (історичні науки). 2022. № 38. С. 76–83. URL: <https://www.pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs/article/view/53> (дата звернення: 21.01.2026).
26. Нагорна Л. П. Історична культура: концепт, інформаційний ресурс, рефлексивний потенціал. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 382 с.

27. НАКАЗ 12.08.2024 № 544 Про затвердження Концепції вшанування пам'яті загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України в системі Міністерства оборони України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0544322-24#Text> (дата звернення: 21.01.2026).

28. На що сподіваються українці у 2026 та як війна змінює святкові традиції в Україні – результати дослідження GRADUS. URL: <https://marketer.ua/ua/what-ukrainians-hope-for-in-2026-and-how-the-war-is-changing-holiday-traditions/> (дата звернення: 21.01.2026).

29. Нежута О. Я., Спінчевська П. С., Чернуха О. В. Календарно-побутова обрядовість як фактор формування української самоідентичності. Scientific research: modern challenges and future prospects : матеріали 11-ї міжнар. наук.-практ. конф. (9–11 червня 2025 р.). Munich : MDPC Publishing, 2025. С. 597. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2025/06/SCIENTIFIC-RESEARCH-MODERN-CHALLENGES-AND-FUTURE-PROSPECTS-9-11.06.25.pdf#page=597> (дата звернення: 21.01.2026).

30. Нематеріальна культурна спадщина України. URL: <https://authenticukraine.com.ua/intangible-heritage> (дата звернення: 17.02.2026).

31. Островська М. Свято в просторі сучасної міської культури: питання художності і соціокультурного значення. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2019. Вип. 33. С. 123–129. URL: <https://www.zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/301> (дата звернення: 17.02.2026).

32. Парфенюк І. Українізація культурного простору України в системі інформаційної безпеки держави. Український інформаційний простір. 2019. С. 63.

33. Пашкевич М. Ю. Свято як чинник формування державної культурної політики. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журн. 2022. № 3. С. 35–40. URL:

<https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/266073> (дата звернення: 17.02.2026).

34. Прокопенко О. В., Подніглазов К. Д. Культура як основна складова розвитку суспільства у різні епохи. Український мистецтвознавчий дискурс. 2025. № 1. С. 165–170. URL: <http://ukrainianartscience.in.ua/index.php/uad/article/view/355> (дата звернення: 21.01.2026).

35. Про внесення змін до Закону України "Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України" щодо військового поховального ритуалу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1622-20#Text> (дата звернення: 21.01.2026).

36. Роман Н. М. Дуалізм традиційного та інноваційного – етноінтегруючий елемент сучасних святкувань. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6625> (дата звернення: 21.01.2026).

37. Поправко О. Свято як соціальнокультурний феномен: функціональний аналіз. Гілея : наук. вісник. 2019. Вип. 2 (142). С. 121–125.

38. Романчишин В. Г. Свято як соціальнохудожнє явище: досвід опрацювання проблеми. Вісник НАКККиМ. 2018. № 2. С. 270–274.

39. Сучасні свята — механізми та умови укорінення “нових-старих” свят: комерціалізація свята. URL: <https://www.culturology.academy/suchasni-svyata-mehanizmi-ta-umovi-ukorinennya-novih-starih-svyat-komercializaciya-svyata.html> (дата звернення: 17.02.2026).

40. Сорочук Л. Функціонування української етнокультурної традиції в умовах сучасних викликів і загроз. Українознавчий альманах. 2021. Вип. 29. С. 164–170. URL: <https://www.ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/439> (дата звернення: 21.02.2026).

41. Споживчі та культурні тренди під впливом війни. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/consumer-and-cultural-trends-influenced-war/> (дата звернення: 21.02.2026).

42. Степанова Л. В., Ключева С. Д. Культурологія, художня культура, етика та естетика : навч. посіб. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2025. 158 с.

43. Тєвікова О. В. Обрядовість населення України періоду хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. С. 101–105. URL:

https://old.istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/34/tevikova.pdf

(дата звернення: 21.01.2026).

44. Україна: історія, культура, ментальність : навч. посіб. / уклад. О. М. Перепелюк. Умань : Візаві, 2021. 157 с.

45. Традиційна культура в умовах глобалізації: свята і святкування. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (25–26 червня 2021 року). Харків : Друкарня Мадрид, 2021. 355 с. URL: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/_2021.pdf (дата звернення: 17.02.2026).

46. Юхимівна П. М. Свято як чинник формування державної культурної політики. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022. № 3. URL: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?...> (дата звернення: 17.02.2026).

47. Шаповал Л. І. Календарно-родинна обрядовість українців. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A8%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB_2022.pdf (дата звернення: 21.01.2026).

48. Ядловська О. Чинники становлення національно-політичної ментальності: український вимір. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2 (117). С. 244–252.

49. Ясюк Т. Обрядовість в етно-та попкультурі: соціально-історичний аспект. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/items/2c764d63-3290-4bcc-a7be-a15ef3604920> (дата звернення: 21.01.2026).

50. Park JI, Jang SH, Jang MJ, Jung MK, Chung JK. The Role of Rituals in Strengthening Social Identity and Psychological Resilience: A Comparison of Religious Trends and Secularisation Among European and Ukrainian Jews. *Journal of Religion and Health*. 2026. DOI: 10.1007/s10943-025-02558-2

51. Phan HP, Ngu BH, Chen SC, Hsu CS. How cultural beliefs and rituals may help alleviate grief and despair: a four-dimensional framework. *Frontiers in Sociology*. 2025. Vol. 10. Art. 1620016. DOI: 10.3389/fsoc.2025.1620016. PMID: 41281620; PMCID: PMC12635995.